

Informationes

Biuletyn
Papieskiego Instytutu
Studiów Kościelnych

Rzym - Warszawa 1976

I

INFORMATIONES

Biuletyn
Papieskiego Instytutu
Studiów Kościelnych

Redagują

Hieronim Fokciński SI - redaktor, Wiktor Gramatowski SI, Teresa Jastrzębska, Ryszard Plezia SI, Krystyna Sadowska, Józef Sikorski SI, Teresa Zdziech.

Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie z okazji otwarcia punktu informacyjnego w Warszawie i udostępnienia w nim zebranych i wstępnie opracowanych materiałów źródłowych do historii Kościoła w Polsce — oddaje do rąk Czytelników pierwszy numer biuletynu — INFORMATIONES.

Kolejne numery stanowią będą środek informacji o postępach prowadzonych kwerend, stopniu opracowania zebranych materiałów, planowanych pracach i wydawnictwach tak samego Instytutu, jak i innych ośrodków naukowych podejmujących problematykę badań nad historią Kościoła w oparciu o bogate archiwalia watykańskie. Wiadomości o dalszych grupach materiałów przekazywanych do ośrodka w Warszawie zamierzamy łączyć z podstawowymi informacjami o zbiorach, z których one pochodzą. Łamy periodyku umożliwią również zamieszczenie drobnych opracowań archiwalno-historycznych i publikację cenniejszych, niezbyt obszernych źródeł historycznych.

Wszystkich badaczy zainteresowanych poruszaną w biuletynie problematyką zapraszamy do bliskiej współpracy. Jednocześnie wyrażamy gotowość uwzględniania nadsyłanych dezyderatów i propozycji, jakie w związku z publikowanymi informacjami łaskawi Czytelnicy zechcą do nas kierować.

Redakcja

SPIS TREŚCI

	Str.
Od Redakcji	3
H. Fokciński SI: Powstanie i działalność Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie	7
H. Fokciński SI, T. Zdziech: Archivum Secretum Vaticanum. — Opis zasobu archiwalnego, schemat układu, wykaz nazw	15
Uwagi na temat cytowania niektórych serii ASV w najnowszych opracowaniach polskich (H. F.)	52
Stan kwerendy Instytutu w Archivum Secretum Vaticanum (K. Sadowska)	56
Wykaz zmikrofilmowanych archiwaliów watykańskich udostępnianych w punkcie informacyjnym w Warszawie (T. Z.)	59
Normy zamawiania i korzystania z reprodukcji materiałów źródłowych w Archiwum Watykańskim (R. P.)	70
Regulamin korzystania ze zbiorów Instytutu — w Warszawie	72
H. Fokciński SI: Procesy informacyjne w Kurii Rzymskiej przed nadaniem wyższych beneficjów kościelnych do początków XVI wieku	74
B. Jakimowicz MIC: Polonica w zespole Kongregacji Biskupów i Zakonników	86
W. Gramatowski SI: Omówienie periodyku Archivum Historiae Pontificiae	89
Sprawozdanie z działalności Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie za rok 1975 (H. F.)	93

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ
PAPIESKIEGO INSTYTUTU STUDIÓW KOŚCIELNYCH
W RZYMIE

Do grupy zagranicznych instytucji naukowo-kulturalnych działających na terenie Rzymu przybyła przed kilkunastu laty nowa placówka polska — Instytut Studiów Kościelnych. Jej organizatorem z ramienia ks. kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski jest przedwcześnie zmarły ks. Eugeniusz Reczek SI (1917-1971), współinicjator i pierwszy kierownik powstałego wcześniej przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych¹.

W ramach planowanych prac wyżej wymienionego Ośrodka ks. Reczek wyjechał pod koniec 1957 r. za granicę z zadaniem zorientowania się w możliwościach i formach odzyskania archiwaliów polskich rozproszonych po wielu zbiorach zagranicznych, a także w celu zapoznania się z organizacją podobnych instytucji w Zachodniej Europie oraz Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Zwolniony następnie przez władze uniwersyteckie z zajmowanych funkcji, kontynuował ustalony i zatwierdzony przez ks. Prymasa plan pracy. Poszukiwania źródłowe rozpoczęł od systematycznej kwerendy w Archivum Secretum Vaticanum. Włączył się również w ogólne przygotowania w Rzymie do obchodów Millenium Polski chrześcijańskiej podejmując współpracę, a następnie redakcję okolicznościowej serii naukowej — *Sacrum Poloniae Millennium*².

Szerszą działalność zdołał rozwinąć dopiero po uzyskaniu lokalu oraz przybyciu pierwszych pracowników w połowie 1963 r. Pomimo stale pogarszającego się stanu zdrowia, ks. Reczek rozbudował znacznie zajmowane pomieszczenia i podjął cały szereg

---

¹ Zob. Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 1:1959/1960 z. 1 s. 13-14.

² *Sacrum Poloniae Millennium*. T. 1-12 Rzym 1954-1966.

inicjatyw. Głównym celem formującego się w tym czasie Instytutu pozostała idea rejestracji, systematycznego opracowywania i udostępniania nauce historycznej bogatych zasobów źródłowych zarówno w formie informacji bieżącej, jak i w formie gromadzonych systematycznie mikrofilmów.

Rozpoczęte od archiwów watykańskich i rzymskich prace kontynuowano zgodnie z przyjętym planem, nawiązując zarazem do wcześniejszych poszukiwań organizowanych zwłaszcza w ramach Rzymskich Ekspedycji Akademii Umiejętności, a następnie Polskiej Akademii Nauk. Wiadomo jednak, że dotychczasowy, wcale nie mały dorobek nauki historycznej, opierał się w dużej mierze na pracach indywidualnych badaczy i z tego powodu charakteryzowała go znaczna przypadkowość prowadzonych akcji. Instytut od początku pomyślany był jako oparcie dla pracy zespołowej, co w dużej mierze zdecydowało o formach i kolejności podejmowanych prac. W poszukiwaniach odstąpiono m.in. od założenia zbierania materiałów tylko na określony temat czy za przyjęty okres, decydując się na przeglądanie woluminu po woluminie z jednoczesną rejestracją wszystkich napotkanych poloników. W ten sposób gromadzone w formie rejestrowanych informacji o poszczególnych dokumentach mogły być wykorzystywane od razu i to do różnych opracowań i na różne tematy. Z tego też względu na początek podjęto sondażowe badania w wielu zespołach i seriach archiwalnych, aby zdobyć podstawową, najogólniejszą orientację i konieczne doświadczenie. Było to szczególnie wskazane w tych działach, w których dotychczas ze strony polskiej nie prowadzono kwerend.

Jednocześnie z poszukiwaniami archiwalnymi podjęto akcję zbierania informacji o dokumentach już opublikowanych. Przejrzeć należało nie tylko wydawnictwa polskie, ale jeszcze w większej mierze edycje obce jako w kraju mniej dostępne, w których też nieliczne siłą rzeczy dokumenty polskie są trudniej uchwytnie. W pierwszym rządzie uwzględniono najważniejsze serie wydawnictw źródłowych z pewną preferencją dla publikacji wcześniejszych. Rejestracja ta nadal jest kontynuowana.

Szeroko zakrojone prace wymagały przede wszystkim obmyślenia sprawnego systemu rejestracji i inwentaryzacji. Ten podstawowy niewątpliwie problem dla pomyślnego ich rozwoju rozwiązano przy pomocy kilku, powiązanych wzajemnie kartotek-

repertoriów. W pierwszym z nich, *repertorium topograficznym*, każda rejestrowana jednostka archiwalna (wolumen, fascykuł, karton itp.) otrzymała swoją oddzielną kartkę. Układ natomiast kart jest taki, aby wiernie odzwierciedlał układ zbioru, którego karty dotyczą. W pracach Instytutu repertorium topograficzne służy głównie jako podstawa umiejscowienia rejestrowanych jednostek według ich pełnej sygnatury — nazwy archiwum czy biblioteki, serii oraz kolejnego numeru. Odnotowany przy poszczególnych jednostkach wynik negatywny kwerend jest także cenną wskazówką dla badacza, oszczędza bowiem czas na ich powtórne przeglądanie. Repertorium to daje również obraz postępu prowadzonych kwerend, a dodatkowo ułatwia konfrontację obecnych sygnatur ze sposobem cytowania przyjętym w pracach dawniejszych, podających z reguły opisy omowne lub niepełne. W najogólniejszym też zarysie repertorium topograficzne pozwala na uchwycenie proporcji w występowaniu materiałów polskich w poszczególnych zespołach.

Druga, najbardziej zasadnicza kartoteka prowadzona w Instytucie, jest określana jako *repertorium chronologiczne*. Informuje ona już nie o jednostkach archiwalnych typu wolumen czy fascykuł, lecz służy rejestracji poszczególnych dokumentów. Na repertorium składają się trzy rodzaje kart: główna, dokumentacyjna i karta indeksowa. Karta główna obejmuje pełny regest dokumentu i zasadnicze elementy opisu zewnętrznego. Jest więc podstawową kartą regestową. Miejsce ich w repertorium wyznacza oczywiście data dokumentu. Zaprojektowanie karty głównej było zadaniem o tyle trudnym, że służyć miała ona do różnych typów dokumentów i z różnych okresów historycznych. Należało uwzględnić w niej elementy najistotniejsze, ale zarazem i wystarczające do zapoznania z danym dokumentem. Jak wiadomo, nie było wówczas wystarczających wzorów, ani nie istniała instrukcja polska rejestrowania dokumentów. Pierwsze próby dotyczące źródeł średniowiecznych zostały opublikowane dopiero pod koniec 1969 r.³

Na karcie dokumentacyjnej repertorium chronologicznego, umieszczanej bezpośrednio po karcie głównej, gromadzi się informacje bibliograficzne. Karta natomiast indeksowa zbiera wy-

---

³ M. Bielińska: *W sprawie podjęcia prac nad edycją Diplomata Poloniae*. *Studia Źródłoznawcze* 14:1969 s. 140-151.

stępujące w dokumencie nazwiska i imiona osób, nazwy miejscowości i główne hasła rzeczowe. Znajdujący się na niej nadruk — *in repertorio systematico invenies insertum sub titulo* — wskazuje, że wymienione hasła zostały wprowadzone do następnego repertorium — systematycznego, gdzie można znaleźć wskazówki o dalszych dokumentach, w których to hasło również występuje. *Repertorium systematyczne* stanowi rodzaj indeksu krzyżowego dla opracowanej części dokumentacji. Na poszczególnych kartkach, pod nazwiskami, nazwami miejscowości i wytypowanymi ważniejszymi pojęciami zebrane zostały odsyłacze do repertorium chronologicznego czyli do rejestrów konkretnych dokumentów. W repertorium systematycznym gromadzi się również innego jeszcze typu informacje w zależności od charakteru danego hasła.

Dla potrzeb wewnętrznych Instytutu i celów informacyjnych prowadzona jest nadto *kartoteka mikrofilmowa*. Podaje ona stan wykonanych mikrofilmów, informuje o miejscu na taśmie poszczególnych zmikrofilmowanych jednostek archiwalnych, o liczbie jednostek mikrofilmowych, rodzaju taśmy i innych elementach technicznych, a także o instytucjach i osobach, którym przekazano kopię danej pozycji.

Tak pomyślany system kartotek może z powodzeniem służyć celom wydawniczym, na bieżąco zaś pełni rolę wszechstronnej pomocy dla wszystkich badaczy zainteresowanych zebranymi materiałami. Stopień zaawansowania poszczególnych kartotek jest dość różny. Instytut bowiem przez cały czas swego istnienia borykał się z wieloma trudnościami, jak wiele innych inicjatyw polskich podjętych poza granicami kraju. Do zasadniczych przeszkód należy oczywiście stały brak odpowiedniej liczby pracowników. Wynika to po części ze specyficznych warunków działalności Instytutu i samego charakteru pracy — żmudnej, anonimowej a wymagającej dużego i wszechstronnego przygotowania naukowego oraz doświadczenia badawczego.

Nie bez wpływu na tok prac były też trudności finansowe, nie rozwiązany w pełni problem statusu prawnego, a wreszcie stale pogarszający się stan zdrowia ks. Reczka, organizatora Instytutu. W grudniu 1970 r. dzięki staraniom ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego placówka uzyskała status Instytutu Papieskie-

go⁴. Oficjalnego ogłoszenia tego faktu nie doczekał się jej organizator umierając 11 lutego 1971 r.⁵ Kierownictwo po nim przejął ks. Hieronim Fokciński SI. Wiosną 1974 r. Instytut przeniósł się z dotychczasowej siedziby przy via Mecenate, 37 do obszerniejszego i bardziej dogodnie położonego lokalu przy Piazza B. Cairolì, 117. Nowy lokal uzyskano od Stolicy Apostolskiej również dzięki usilnym staraniom ks. Prymasa.

W programie prac Instytutu w Rzymie od samego początku położono duży nacisk na działalność informacyjną i usługową. Coraz liczniej napływającym kwerendum i różnego typu zamówieniom badawczym, zarówno z kraju jak i zagranicznym, podporządkowano w dużym stopniu kolejność i zasięg prowadzonych poszukiwań. Corocznie wykonuje się dziesiątki zamówień na mikrofilmy czy fotokopie. Odpowiada się na różnego rodzaju zapytania, wymagające niejednokrotnie żmudnych ustaleń i czasochłonnych poszukiwań. Materiały przekazane w większych ilościach dostępne są między innymi na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Nauk Humanistycznych i w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Instytut utrzymuje także kontakt z rzymskimi placówkami naukowymi innych narodowości. Udziela informacji bio-bibliograficznych, pośredniczy w wymianie bibliotecznej i w poszukiwaniach badawczych na terenie Polski.

Tak dla potrzeb wewnętrznych, jak na użytek coraz liczniejszej grupy czytelników gromadzi się systematycznie księgozbiór, liczący aktualnie ponad 32 tys. tomów i kilkadziesiąt tytułów czasopism naukowych. Na miejscu udostępniane są wszystkie gromadzone zbiory, a więc kartoteki, mikrofilmy, literatura naukowa, różnego typu bibliografie, encyklopedie i słowniki. Do dyspozycji korzystających są także czytniki i aparatura do robienia kserokopii. Instytut dysponuje też własną pracownią fotoreprograficzną, wyposażoną w nowoczesną aparaturę do sporządzania i reprodukcji mikrofilmów lub innych typów kopii.

---

⁴ Dekretem kongregacji z dnia 17 XII 1970 r. — Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, N. 1332/4.

⁵ O ks. Eugeniuszu Reczku zob. artykuł ks. F. Paluszkiewicza w: *50 lat Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego (1926-1976). Sylwetki i wspomnienia*. Rzym 1976 s. 195-204.

Staraniem Instytutu organizowane są od wielu lat konferencje, spotkania i odczyty specjalistów z różnych dziedzin nauk kościelnych. Dużo miejsca poświęca się wydarzeniom aktualnym z życia Kościoła.

Instytut prowadzi także własne wydawnictwo, w ramach którego przygotowano do druku i opublikowano ponad 40 pozycji. Większość z nich ukazała się w serii *Studia Ecclesiastica* — zarówno w języku polskim jak i w obcych⁶.

Do ważniejszych tytułów z dziedziny historii i publikacji źródeł należą: tom pauliński obejmujący trzy rozprawy (Szafraniec Sykstus OSP: *Konwent Paulinów Jasnogórskich 1382-1864*; Chedid Giovanni: *L'origine delle Costituzioni dell'Ordine Libanese Maronita*; Tumpić Mihael: *Pavlini Varaždinci*. Roma 1966); H. D. Wojtyska CP: *Cardinal Hosius Legate to the Council of Trent*. Rome 1967; J. Wysocki: *Józef Ignacy Rybiński, biskup włocławski i pomorski 1777-1806 Zarys biograficzny na tle rządów diecezją*. Rzym 1967; G. Petrowicz: *La Chiesa Armena in Polonia. Parte prima 1350-1624*. Roma 1971; *Acta Capitulorum Ordinis Praedicatorum Provinciae Poloniae*. Vol. I (1225-1600). Ed. Romanus Madura OP. Roma 1972; K. M. Kasperkiewicz SłNSJ: *Sługa Boży Józef Sebastian Pelczar, biskup przemyski*. Rzym 1972; R. Hermanowicz: *Chrześcijański ruch zawodowy w Polsce 1918-1939*. Rzym 1973; K. Kuźmak: *Bractwa Matki Boskiej Wspomożycielki Chrześcijan na ziemiach polskich w XVIII stuleciu*. Rzym 1973; *Wybór listów Sługi Bożej M. F. Siedliskiej*. Rzym 1975.

Reprezentowane są również inne dziedziny nauk kościelnych — hagiografia, biblistyka, teologia, filozofia. Pozycje o profilu ascetycznym zawiera seria *Życie i Wiara*. Osobną grupę stanowią książki ks. kardynała St. Wyszyńskiego: *Miłość na codzień*, *W sercu stolicy*, *Z gniazda orląt*, *Kromka chleba* — ta ostatnia także w tłumaczeniu włoskim.

Dopóki gromadzone materiały archiwalne znajdowały się w Rzymie, możliwości ich wykorzystania były ograniczone. Przekazywanie tak informacji jak i mikrofilmów łączyło się z wieloma trudnościami, a ponadto rozpraszało samą dokumentację.

---

⁶ Zob. H. Fokciński: *Wydawnictwa Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych*. Przegląd Powszechny (Londyn) 1974 n. 6 (322) s. 25-26.

Z tych między innymi względów rozpoczęto rozmowy z władzami polskimi celem ułożenia możliwości udostępniania zebranych i opracowywanych materiałów wszystkim zainteresowanym pracownikom naukowym w kraju. Uzyskano zgodę na utworzenie punktu informacyjnego przy Bibliotece Pisarzy SI w Warszawie, ul. Rakowiecka 61⁷. Ośrodek warszawski rozpoczął działalność w 1976 r. i dysponuje już sporą liczbą mikrofilmów i fotokopii, częścią kartotek oraz podstawową literaturą przedmiotu. Zamierzone od samego początku systematyczne przenoszenie zebranych materiałów do kraju wkroczyło zatem w stadium realizacji.

Punkt warszawski ma pełnić również funkcję placówki informacyjnej dysponując poza własnymi zbiorami odpowiednią literaturą oraz takimi pomocami jak inwentarze, katalogi czy przewodniki; pozostaje nadto w stałym kontakcie z ośrodkiem rzymskim, a przezeń z zagranicznymi archiwami i instytucjami o pokrewnym zakresie działania. Do zadań punktu należy też usprawnienie bieżącej informacji o postępach prowadzonych kwerend czy planowanych prac tak samego Instytutu jak i innych ośrodków naukowych działających głównie na terenie Rzymu. Ramy biuletynu stwarzają możliwość przekazywania informacji o dalszych grupach materiałów przesyłanych do punktu, o kolejnych pozycjach włączanych do zbioru podręcznego, odnotowywania nowych publikacji, wiadomości o zjazdach czy sympozjach naukowych. W miarę możliwości punkt służy również niezbędnymi informacjami dla osób udających się za granicę na własne poszukiwania, ułatwiając kontakty i prowadzenie kwerend.

Punkt w Warszawie podejmuje podobne funkcje informacyjno-usługowe, jakie pełni placówka w Rzymie. Nadto w szerokiej współpracy z wszystkimi zainteresowanymi ośrodkami i badaczami pragnie włączyć się w przygotowanie i publikowanie planowanych edycji źródeł.

---

⁷ Pismo Urzędu do Spraw Wyznań, Nr Z-8005, 16a/M/3/76.

ARCHIVUM SECRETUM VATICANUM

Informację o odszukanych, zmikrofilmowanych i udostępnianych w kraju dokumentach z Archiwum Watykańskiego pragniemy poprzedzić ogólnym omówieniem tego zasobu archiwalnego oraz przedstawieniem jego układu, przyjętego przy opracowywaniu materiałów polskich w Instytucie. Pokróćce więc omówione zostaną: 1) historia kształtowania się zasobu ASV; 2) dotychczasowe próby opisu i systematyzacji; 3) załączony wraz z alfabetycznym wykazem nazw schemat układu ASV przyjęty w Instytucie.

1. Zarys kształtowania się zasobu źródeł ASV.

Archiwum Watykańskie — oficjalna nazwa Archivum Secretum Vaticanum (ASV) — stanowi faktycznie centralne archiwum Stolicy Apostolskiej. Utworzone przez papieża Pawła V (1605-1621) w pałacu watykańskim, stało się miejscem gromadzenia i przechowywania przede wszystkim akt licznych dykasterii Kurii rzymskiej¹. Z biegiem jednak lat objęło także szereg archiwów, zbiorów i kolekcji zarówno prywatnych jak i różnego typu instytucji. Proces włączania dalszych, nieraz znacznych grup materiałów trwa nadal. W mniejszym zakresie miało także miejsce przenoszenie części archiwaliów np. do Biblioteki Watykańskiej — Bibliotheca Apostolica Vaticana (BAV)². Już w czasie istnienia ASV tworzone były odrębne, samoistne i niezależne

---

¹ Jak dotąd, brak nowszego opracowania dziejów ASV. Zob. omówienie L. Pásztor: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina negli archivi della Santa Sede e negli archivi ecclesiastici d'Italia* (w skrócie: *GFAL*). Città del Vaticano 1970 s. 15 nn.; K. Fink: *Das Vatikanische Archiv. Einführung in die Bestände und ihre Erforschung* Rom 1951.

² Zob. indeks materiałów przeniesionych do Biblioteki Watykańskiej — ASV. *Ind.* 1107.

archiwa niektórych urzędów — np. w 1625 archiwum Św. Kolegium, a w 1672 Datarii³.

Na pierwotny zasób złożyły się głównie registry bull, suplik, brewia oraz różnego pochodzenia korespondencja i luźne materiały z Kancelarii, Kamery Apostolskiej, Sekretariatu Apostolskiego czy Datarii. Ten początkowy zrąb powiększał się w ciągu wieków tak w wyniku przekazywania materiałów narastających w poszczególnych dykasteriach rzymskich, jak też dzięki zakupom, depozytom, stopniowemu odzyskiwaniu archiwaliów należących do Stolicy Apostolskiej, a przekazanych przez różnych dostojników kościelnych do zbiorów rodzinnych czy odsprzedawanych następcom na urządzie⁴.

Wśród ważniejszych nabytków należy wymienić przekazanie części historycznej akt Sekretariatu Stanu na polecenie papieża Aleksandra VII (1655-1667), przewiezienie w 1783 r. archiwaliów przechowywanych dotychczas w Awinionie — głównie registrów bull tworzących obecnie *Registra Avenionensia*. W kilka lat później włączono do ASV całość materiałów przechowywanych dotychczas w archiwum Zamku Anioła (Archivum Arcis, Archivio di Castel S. Angelo). Po odzyskaniu archiwaliów wywiezionych w okresie napoleońskim do Paryża dołączono do nich dalsze materiały. Pod koniec XIX wieku (1892) przeniesiono na Watykan do ASV registry bull papieskich przechowywane dotąd w pałacu laterańskim — *Registra Lateranensia*.

Aktualnie w ASV znajdują się materiały większości organów Kurii rzymskiej (kongregacji, urzędów, trybunałów, sekretariatów), archiwa Państwa Kościelnego, a także inne archiwa Stolicy Apostolskiej (np. Archiwum Soboru Watykańskiego I). Liczne są również zespoły znaczniejszych rodów włoskich, zakonów i zgromadzeń zarówno męskich jak i żeńskich, stowarzyszeń, bractw, poszczególnych nawet klasztorów, zbiory osobiste papieży, kardynałów i prałatów.

Szczególnie obfite i cenne są archiwa licznych nuncjatur sprowadzone do Rzymu i wcielone do ASV⁵.

---

³ L. Pásztor: *GFAL* s. 47.

⁴ Jako przykład może służyć archiwum Substytutu, zob. L. Pásztor: *Il Sostituto del Concistoro e il suo archivio*. *Archivum Historiae Pontificiae* 5: 1967 s. 355-372.

⁵ M.in. Archiwum Nuncjatury Warszawskiej, zob. wzmiankę s. 66, 67.

Poza ASV do dzisiaj pozostają archiwa m.in. Kongregacji do spraw Rozkrzewiania Wiary, Kongregacji Św. Oficjum, Penitencjarii Apostolskiej i Prefektury Ceremonii. Akta innych kongregacji, trybunałów, sekretariatów i urzędów częściowo znajdują się już w ASV, a częściowo, oprócz oczywiście materiałów najnowszych — w siedzibie danego dykasterium. Odnosnie do terminu i sposobu przekazywania archiwaliów nie ma do dzisiaj żadnych ogólnie obowiązujących przepisów czy norm.

W Archivio di Stato di Roma znajdują się do dzisiaj liczne archiwa Stolicy Apostolskiej, które w chwili zajęcia Rzymu w 1870 r. przechowywane były poza Watykanem i zostały przejęte przez władze włoskie. Były to w większości centralne archiwa władz administracyjnych i sądowych Państwa Kościelnego. Część z nich jednak znajdowała się na terenie Watykanu, a z kolei w gestii władz włoskich znalazło się sporo archiwaliów dotyczących Stolicy Apostolskiej w zakresie jej władzy duchownej — jako centralnego organu Kościoła. W ramach szeregu umów wymieniono już spore partie dokumentacji. Do Watykanu przeszły m.in. akta pochodzące z Kamery Apostolskiej, Kongregacji Rytów i Sekretariatu Stanu⁶.

Z ważniejszych zbiorów dotyczących ogólnych spraw kościelnych, a nie tylko byłego Państwa Kościelnego, znajdujących się nadal w Archivio di Stato di Roma można wymienić: *Archivio Card. Camillo Cybo* (materiały z XVI-XVIII w.), *Archivio Santacroce* (1200-1837), *Archivio della Rev. Camera Apostolica* (XV-XIX); *Archivio del Tribunale della Rota* (z lat 1800-1870). Ponadto w archiwum państwowym przechowywane są liczne archiwa generalne wielu zakonów i zgromadzeń zakonnych a także poszczególnych klasztorów. Te ostatnie dotyczą jednak terenu Włoch⁷. Ogólną orientację w zakresie materiałów zebranych w ASV umożliwia schemat układu zamieszczony na s. 23 niniejszego numeru biuletynu, ilustrujący jednocześnie w jakimś stopniu historię narastania zasobu.

---

⁶ Zob. A. Lodolini: *L'Archivio di Stato di Roma. Epitome di una Guida degli archivi dell'amministrazione centrale dello Stato Pontificio*. Roma 1960.

⁷ Tamże s. 47-53.

2. Dotychczasowe próby opisu i systematyzacji.

Archiwum Watykańskie jako wielowiekowy produkt aktywności różnych urzędów, instytucji i osób, odzwierciedla w swej strukturze cały skomplikowany proces narastania materiałów, sposób ich gromadzenia, przechowywania i użytkowania. Na obecny układ decydujący wpływ miało m.in. ciągle powstawanie i zamieranie różnych organów i urzędów, rozdzielanie lub łączenie ich kompetencji i funkcji, długotrwałe zazwyczaj ustalanie się zakresu działalności, a wreszcie — zawiłe drogi wiodące do ekspedycji dokumentu.

Również stosunek do samych archiwaliów bardzo się zmieniał w ciągu wieków. Potrzeba ich przechowywania, zasada przynależności archiwalnej czy niepodzielności zespołów kształtowały się bardzo wolno jako normy obowiązujące. Długo na przykład papiery urzędowe traktowano jako własność prywatną (archiwa nuncjatur aż do końca XVIII wieku; archiwum Substytutata przeszło na własność Stolicy Apostolskiej dopiero pod koniec XIX stulecia) i stąd tak dużo znajduje się ich w archiwach i bibliotekach całej prawie Europy.

Niemalą wpływ na stan i obecny układ materiałów ASV wywarły również dzieje polityczne papieżstwa — takie chociażby zdarzenia jak: Sacco di Roma, zajęcie Rzymu i wywiezienie do Francji znacznej części archiwaliów w okresie wojen napoleońskich oraz zajęcie w 1870 r. Państwa Kościelnego. Odbiły się one nie tylko na stanie ilościowym zbiorów, ale w nie mniejszym stopniu na zakłóceniu pierwotnego porządku, w jakim narastały i były przechowywane. Dalsze zmiany wynikły z racji przenoszenia ich do różnych pomieszczeń, a także nie zawsze szczęśliwych prób porządkowania i scalania.

Wszystkie te czynniki razem wzięte sprawiły, że w obecnym Archiwum Watykańskim tylko nieliczne zespoły czy serie zachowały się w takim stanie i w takim porządku, w jakich zostały ukształtowane w toku działalności danego urzędu.

Próby porządkowania i zinwentaryzowania materiałów ASV mają już za sobą parowiekową tradycję. Do dzisiaj jednak brak jakiegoś ogólnego katalogu. Liczne inwentarze czy indeksy pozostają pracami wycinkowymi i obejmują tylko poszczególne grupy czy serie materiałów. Na użytek badaczy, którym papież

Leon XIII w 1881 r. udostępnił archiwum, zaczęły się pojawiać ujęcia o charakterze ogólnym, usiłujące przedstawić całość zgromadzonych archiwaliów. Z ważniejszych należy wymienić: E. Šmurlo: *Vatikanskii Archiv*. W: *Russia in Italia*. Petersburg 1907 s. 15-114; G. Brom: *Guide aux Archives du Vatican*. Rome 1910; P. Baumgarten: *Vatican*. W: *The Catholic Encyclopaedia* t. 14 New York 1913 s. 265; B. Katterbach: *Archivio Vaticano*. W: *Enciclopedia Italiana*. t. 4 Roma 1929 s. 88-90; A. Mercati: *Schema della disposizione dei fondi nell'Archivio Vaticano*. Bulletin of the International Committee of Historical Sciences 5: 1933 s. 909-912.

Wymienione opracowania sprowadzają się do wyodrębnienia ukształtowanych już serii — ciągów numerycznych w zasadniczym swym zrębie niezmiennych — z tendencją jednakże do ich wzajemnego powiązania i podporządkowania organowi, który je wytworzył.

W tym również duchu został napisany najbardziej znany i ceniony do dzisiaj przewodnik po Archiwum Watykańskim K. Augusta Finka⁸. Drugie wydanie tej pracy z 1951 r. jest nadal jednym z podstawowych opracowań w tym zakresie.

W latach czterdziestych powstała jeszcze inna praca o Archiwum Watykańskim — ks. Waleriana Meyszowicza⁹. Jak dotąd pozostaje ona w maszynopisie, stąd znana jest tylko niewielkiej grupie osób. Autor, jak sam zaznacza w przedmowie, w dużej mierze korzystał z pomocy ówczesnego prefekta Archiwum Angelo Mercatego i jego schemat, wyżej cytowany, przyjął za podstawę układu. Metoda pracy — tworzenie schedarium — wymagała bardziej precyzyjnego zróżnicowania kart, dających tu opis poszczególnych serii. Tytuły działów i serii oraz częściowo numerację odnajdujemy już u Mercatego. Prospekt Meyszowicza jest jednak daleko bardziej konsekwentny i dopracowany. Po raz pierwszy opublikował go autor w formie tabeli w *Reperitorium bibliographicum pro rebus Polonicis Archivi Secreti Vaticani*¹⁰.

---

⁸ *Das Vatikanische Archiv. Einführung in die Bestände und ihre Erforschung*. Rom 1943.

⁹ *Archivi Secreti Vaticani prospectica descriptio in schedis*. Romae 1946.

¹⁰ *Vaticani* 1943 *Studia Teologiczne* 11.

Opublikowana przez Archiwum Watykańskie w latach 1962-1966 *Bibliografia dell'Archivio Vaticano*¹¹ modyfikuje w pewnym zakresie nazwy serii chcąc w alfabetycznym ich zestawieniu wyrazić również nazwę dykasterium, z którego pochodzą. Dotyczy to zasadniczej części analitycznej, podającej bibliografię według serii w porządku alfabetycznym. Bardzo cennym dodatkiem w poszczególnych tomach są wykazy dawniej używanych lub niedokładnych określeń z odesłaniem do przyjętych obecnie.

Kontynuacją dotychczasowych ujęć z jednoczesnym dążeniem do jeszcze pełniejszego i konsekwentniejszego uwzględnienia historycznej zasady formowania się zespołów jest praca L. Pásztor: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina*¹². Z założenia jest to przewodnik tematyczny po źródłach (tzw. guida-fondo), może jednak z powodzeniem pełnić także rolę przewodnika ogólnego po opisanych archiwach. Najobszerniej zostało opracowane w nim Archiwum Watykańskie. Cel pracy, wskazanie materiałów do historii Ameryki Łacińskiej (za lata 1492-1914) sprawił, że nie wszystkie zespoły czy partykularne archiwa zostały w opisie uwzględnione. Dotyczy to w pierwszym rzędzie części określonych przez Mercatiego i Meysztowicza jako « Accessioni » i zawierających w większości fonda prywatne czy zakonne i archiwa mniejszych organów lub instytucji włoskich. Opisuje natomiast *Guida* wiele archiwów dotychczas zaledwie wzmiankowanych lub zupełnie nie znanych.

Obie powyższe pozycje nie dają więc pełnego wykazu zespołów watykańskich: *Bibliografia* — ponieważ zestawia tylko serie cytowane w literaturze, *Guida* — ponieważ ma charakter przewodnika tematycznego, a nie ogólnego.

3. Schemat układu materiałów Archiwum Watykańskiego w repertorium topograficznym Instytutu.

Wyżej omówiony prospekt ks. W. Meysztowicza, jako dający ówczasie możliwie pełny i usystematyzowany obraz zasobów Archiwum Watykańskiego, przyjęty został w Instytucie za pod-

¹¹ Vol. 14 Città del Vaticano. — Por. krótką notatkę A. Gieysztor o rozpoczętych w ASV pracach — *Studia Źródłoznawcze* 6:1961 s. 190-191.

¹² *Op. cit.* — Zob. też omówienie — *Studia Źródłoznawcze* 22:1976 s. 168-170.

stawę uporządkowania rejestrowanych materiałów tego archiwum. Nowsze publikacje, w oparciu o pogłębione studia archiwistyczne i historyczne, proponują nieco inne powiązania zespołów czy serii. I tak np. *Registra Lateranensia*, pochodzące z Kancelarii, byłyby w tym samym dziale, co *Registra Avenionensia*. Ale do końca XIV w. głównie z Kancelarii pochodziły też i *Registra Vaticana*, mające jednak w tradycji ustaloną swoją pozycję autonomiczną, z racji niewątpliwie na gromadzenie w nich materiałów jeszcze paru innych urzędów. Ostatnio bardzo się też podkreśla niezależność archiwów nuncjatur od Sekretariatu Stanu. W prospekcie natomiast są one umieszczone, podobnie jak i inne zespoły, w dziale Sekretariatu, chociaż jako grupa osobna — ze względu na ich powiązanie tematyczne, a nie pochodzenie. Archiwum konsystorialne zaś, chociaż zawiera materiały kilku instytucji, traktuje się obecnie jako całość, a w prospekcie jest ono podzielone na dwie części.

Przyjęty schemat, mimo prowizoryczności ogólnych działów, spełnia jednak podstawową i zasadniczą funkcję, wyznaczając miejsce każdej rejestrowanej jednostce archiwalnej, a także umożliwia włączanie nowych zespołów i serii, udostępnianych w ASV w miarę prowadzonych prac porządkujących i przybywających nowych depozytów.

W Instytucie rejestracji poszczególnych jednostek archiwalnych służy repertorium topograficzne. Za prospektem wprowadzono numerację działów i kolejnych zespołów. W toku prac zaszła potrzeba pewnych modyfikacji, czy to dalszych podziałów na serie, czy też przesunięć do innych działów. Te innowacje zaznaczyliśmy w niżej podanym schemacie gwiazdką. Pewnym modyfikacjom uległy również same określenia serii, skonfrontowane wprost z materiałem archiwalnym (serie, przy których podano zastosowane w kartotekach Instytutu skróty) lub z najnowszymi publikacjami (cytowaną już *Guida delle fonti* i Bibliografią ASV, której cytacje podajemy obok schematu)¹³.

Niektóre zespoły mają nazwy obecnie jednoznacznie określone, zarówno w samym archiwum, jak i w odnośnej literaturze,

---

¹³ W. Meysztowicz konfrontował nomenklaturę zespołów a także inne dane głównie z publikacjami: B. Katterbach: *Archivio Vaticano*. W: *Enciclopedia Italiana* vol. 4 Roma 1929 s. 88-90, K. A. Fink: *op. cit.* Rom 1943, a także *Sussidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano*. T. 1 Roma 1926 Studi e Testi 45.

dla innych natomiast używa się paru nazw obocznych, jeszcze inne, mniej może znane, określa się bardziej opisowo. Ta różnorodność nazw dotyczy między innymi języka (łacina — włoski), zamienności niektórych członów (np. Fondo, Archivio — ale czasem oznaczają one różne zespoły), wielkich i małych liter, form gramatycznych itp. Znajduje ona również odzwierciedlenie w schemacie.

W celu ułatwienia praktycznego korzystania ze schematu oraz dla łatwiejszego utożsamiania zespołów cytowanych obocznie lub w sposób opisowy, zwłaszcza w dawniejszych publikacjach, albo rozróżniania serii o zbliżonych nazwach zamieszcza my także alfabetyczny spis nazw uwzględnionych w schemacie, w takim brzmieniu, w jakim w nim występują, niezależnie od aktualnych prób wprowadzenia określeń innych. Te częściowo podaje Bibliografia ASV, więc zaznaczono je w osobnej kolumnie przy seriach schematu — dla konfrontacji.

U w a g i do schematu i wykazu nazw

cudzysłów	— oznacza nazwy zespołów i serii nie występujące w konfrontowanych nowszych publikacjach.
nawias okrągły	— nazwy użyte w prospekcie Meysztowicza dla oznaczenia serii już wówczas nie istniejących. Przytaczamy za nim nową lokację tych materiałów.
nawias kwadratowy	— wstawki redakcyjne.
gwiazdka	— wyróżnia pozycje wprowadzone do schematu w toku prac Instytutu.
średnik	— w kolumnie podającej cytacje Bibliografii ASV oddziela nazwy dwu zespołów różnych.

Schemat ASV przyjęty w Instytucie

	Sposób cytacji w repert. topogr.	Sposób cytacji w Bibliografii ASV
I « ARCHIVUM SECRETUM PROPRIE DICTUM »		
— ARMARIA		
1	Registra Vaticana — Arm. I-XXXVIII	<i>Reg. Vat.</i>
2	Diversa cameraalia — Arm. XXIX-XXX	<i>C. A., Divers. Cam.</i>
3	Litterae Apostolicae	<i>Arm. XXXI, XXXII</i>
4	Quindennia, taxae etc.	<i>Arm. XXXIII, XXXIV</i>
5	Privilegia, iura etc.	<i>Arm. XXXV</i>
6	Informationes Camerales	<i>Arm. XXXVI, XXXVII</i>
7	Brevia Ap. autographa	<i>Arm. XXXVIII</i>
8	Brevia	<i>Arm. XXXIX</i>
9	Minutae brevium	<i>Arm. XL, XLI, XLII, XLIII, XLIII</i>
10	Min. brev. ad Principes	<i>Arm. XLIV, XLV</i>
11	Ferrara	<i>Arm. XLVI</i>
12	(H. Baroffaldi, Ferrar.) — (Arm. XLVII) ¹	<i>Arm. XLVII</i>
13	Ferrara, Commachio, etc.	<i>Arm. XLVIII</i>
14	Allumiere, Bologna, etc.	<i>Arm. XLIX</i>
15	Indices — Arm. L, LI, LVI, LVIII	<i>Arm. XLIX</i> <i>Arm. LVI, LVIII</i>
16	Signaturae et Audientiae	<i>i Indici</i>
17	Formularia	<i>Arm. LII</i>
18	Margarini, De Schismate	<i>Arm. LIII</i>
18 ^{bis}	(Arm. LV-LIX) ²	<i>Arm. LIV</i>
19	Urbino	<i>Arm. LVII</i>
20	Parma, Piacenza, Castro	<i>Arm. LX</i>
21	Concilium Tridentinum — Arm. LXII, LXIII	<i>Arm. LXI</i>
22	Germania e altre nazioni	<i>Conc. Trid.</i> <i>Arm. LXIV</i>

Sposób cytacji
w repert. topogr.

Sposób cytacji
w Bibliografii ASV

I 22bis (Arm. LXV-LXXIV) Zob. II 1 — *Intr. et Ex.*
23-27³

II « CAMERA APOSTOLICA »

II 1 Introitus et Exitus — (Arm. LXV-LXXXIV) *Intr. et Ex.*

2 Collectoriae Camerae

3 Obligationes et Solutiones

Obl. Sol.

4 (Rationes Camerae) Zob. *Intr. et Ex.*,
Arm. XXXIII, Arm. XXXV, Collectoriae

5 Quindenni⁴

6 —

*7 Fondo dell'Archivio di Stato di Roma⁵

a Annatae

C. A., Annat.

b Annatae et Quindennia

c Formatari

C. A., Format.

d Obligationes communes

Obl. com.

C. A., Oblig. comm.

e Obligationes particulares

Obl. part.

C. A., Oblig. part.

f Servitia minuta

Serv. min.

C. A., Servit. min.

g Taxae

Taxae

C. A., Taxae

h Libri computorum⁶

i Bullarum distributiones

C. A., Bull. distr.

j Registra bullarum⁷

C. A., Reg. bull.

k Relaxationes bullarum

l Rubricellae

C. A., Rubricellae

m Resignationes: Consensi e Rassegne,
Collezione A.

Resign. A

C. A., Resignat.

n Consensi e Rassegne, Collezione B

C. A., Consensus

III « INSTRUMENTA MISCELL. ED AFFINI »

- III 1 Instrumenta Miscellanea
2 Bullarium Generale
3 Instrumenta Nonantulana

4 Instrumenta Perusina
5 Instrumenta Tudertina
6 Instrumenta S. Tryphonis
7 Arch. d. Cancelleria d. Nunziatura di Venezia

8 Instrumenta S. Coletae
9 Miscellanea diplomatica
10 Miscellanea Garampi ⁸

11 Instrumenta Burghesiana
12 Archivio Beni
13 Piante e Carte geografiche

Instr. Misc.

Bull. Gen.

Instr. Misc.

Bull. Gen.

*Mon. S. Silvestri de
Nonantula*

Instr. Perusina

Instr. Tudertina

Fondo S. Trifone

{ *Fondo Veneto I, II ;*
{ *Fondo Toscano*

Misc. Dipl.

*Fondo Garampi, Collect.
Misc.*

Instr. Burghesiana

Arch. Beni

*Piante e Carte geogra-
fiche*

IV REGISTRA AVENIONENSIA

Reg. Av.

Reg. Aven.

V « DATARIA APOSTOLICA »

- V 1 Registra Supplicationum
2 Registra Lateranensia
3 Brevia Lateranensia
4 Indulgentiarum, Secretariae Camerae
vel [Registra Secr. Camerae]
5 Processus Datariae
6 Suppliche originali
7 Per Obitem
8 Vendite di uffici vacabili ⁹

Reg. Suppl.

Reg. Lat.

Brev. Lat.

Reg. Suppl.

Reg. Lat.

Brev. Lat.

Reg. Secr. Cam.

Processus Dat.

Dataria Ap., Suppl.

	Sposób cytacji w repert. topogr.	Sposób cytacji w Bibliografii ASV
V 9 « Mandati di pagamento » ¹⁰		
10 « Varia Datariae »		
11 « Memoriali della Dataria »		
VI « SEGRETERIA DI STATO »		
VI a 1 Legazione di Avignone		<i>SS Avignone</i>
2 Legazione di Bologna		<i>SS Bologna</i>
3 Legazione di Ferrara		<i>SS Ferrara</i>
4 Legazione di Romagna		<i>SS Romagna</i>
5 Legazione di Urbino		<i>SS Urbino</i>
6 Nunziatura di Baviera		<i>SS Baviera</i>
7 Nunziatura di Colonia	<i>NCol.</i>	<i>SS Colonia</i>
8 Nunziatura, Visita di Corsica		<i>SS Corsica</i>
9 Nunziatura di Firenze		<i>SS Firenze</i>
10 Nunziatura di Fiandra	<i>NFiand.</i>	<i>SS Fiandra</i>
11 Nunziatura di Francia	<i>NFranc.</i>	<i>SS Francia</i>
12 Consolato di Genova		<i>SS Genova</i>
13 Nunziatura di Germania	<i>NGerm.</i>	<i>SS Germania</i>
14 Nunziatura di Inghilterra		<i>SS Inghilterra</i>
15 Nunziatura, Inquis. di Malta		<i>SS Malta</i>
16 Nunziatura di Napoli		<i>SS Napoli</i>
17 Nunziature per la Pace		<i>SS Nunz. di Paci</i>
18 Nunziatura di Polonia	<i>NPol.</i>	<i>SS Polonia</i>
19 (Nunziatura di Polonia-Russia) ¹¹ — Zob. <i>NPol.</i> vol. 343A-354.		
20 Nunziatura di Portogallo		<i>SS Portogallo</i>
21 Nunziatura di Savoia		<i>SS Savoia</i>
22 Nunziatura di Spagna	<i>NSpagna</i>	<i>SS Spagna</i>
23 Nunziatura di Svizzera		<i>SS Svizzera</i>

VI a 24	Nunziatura di Venezia	<i>NVen.</i>	<i>SS Venezia</i>
25	Avvisi		<i>SS Avvisi</i>
26	(Diarii) ¹² Zob. VI b 1 — <i>Misc. Arm.</i> <i>XIII, XII</i>		<i>Misc., Arm. XII, XIII</i>
27	Memoriali — Biglietti		<i>SS Memoriali e biglietti</i>
28	Lettere dei Principi e Titolati	<i>Lett. Princ.</i>	<i>SS Principi</i>
29	Lettere dei Cardinali	<i>Lett. Card.</i>	<i>SS Cardinali</i>
30	Lettere dei Vescovi	<i>Lett. Vesc.</i>	<i>SS Vescovi</i>
31	Lettere dei Soldati		<i>SS Soldati</i>
32	Lettere dei Particolari		<i>SS Particolari</i>
VI b 1	Miscellanea — Armaria I-XV ¹³	<i>Misc. Arm. ...</i>	<i>Misc., Arm. ...</i>
2	(Bolle e Bandi) ¹⁴ Zob. <i>Misc. Arm. IV, V</i>		<i>Bandi; Misc., Arm. IV-V</i>
VI c	Nunziature diverse	<i>NDiv.</i>	<i>SS Nunz. diverse</i>
d	Appendice. Epoca Napoleonica		<i>SS Epoca Napoleonica</i>
e	Carte della Segreteria di Stato 1809-1816 Zob. VI d (?)		
f	Archivio della Segreteria di Stato parte moderna	<i>ASS an. ... rubr. ...</i>	<i>SS an. ... rubr. ...</i>
VI g 1	Archivio della Nunziatura di Bruxelles		<i>Arch. Nunz. Bruxelles</i>
2	Archivio della Nunziatura di Colonia		<i>Arch. Nunz. Colonia</i>
3	Archivio della Nunziatura di Firenze		<i>Arch. Nunz. Firenze</i>
4	Archivio della Nunziatura di Lisbona		<i>Arch. Nunz. Lisbona</i>
5	Archivio della Nunziatura di Lucerna		<i>Arch. Nunz. Lucerna</i>
6	Archivio della Nunziatura di Madrid		<i>Arch. Nunz. Madrid</i>
7	Archivio della Nunziatura di Napoli		<i>Arch. Nunz. Napoli</i>
8	Archivio della Nunziatura di Monaco di Baviera	<i>ANMon.</i>	<i>Arch. Nunz. Monaco</i>
9	Archivio della Nunziatura di Parigi		<i>Arch. Nunz. Parigi</i>

	Sposób cytacji w repert. topogr.	Sposób cytacji w Bibliografii ASV
VI g 10	Archivio della Nunziatura di Torino	
11	Archivio della Nunziatura di Varsavia	<i>Arch. Nunz. Varsavia</i>
12	Archivio della Nunziatura di Venezia	<i>Arch. Nunz. Venezia</i>
13	Archivio della Nunziatura di Vienna	<i>Arch. Nunz. Vienna</i>
VI h 1	« Archivio Ubaldini »	
2	Bandi sciolti ¹⁵	<i>Bandi; Misc., Arm. IV-V</i>
3	(Bruzi) ¹⁶	
4	Carte Pasolini-Zanelli	
5	(Cencio Camerario) Zob. <i>Misc. Arm. XV</i> , 1 <i>Arm. XXXV</i> , 18	<i>Misc., Arm. XV</i> , 1 <i>Arm. XXXV</i> , 18
6	Congregazione ¹⁷ di vigilanza	
7	Commissariato delle Quattro Legazioni ¹⁸	
8	(Consolato di Venezia) Zob. VI a 24 — <i>NVen.</i> ¹⁹	
9	« Feudi Pontifici del Piemonte »	
10	Fondo Benincasa	
11	Fondo Salviati	
12	« Legazione di Velletri » ²⁰	
13	(Morone) Zob. VIa 2 Legazione di Bologna VIa 18 — <i>NPol.</i>	
14	Spoglio dei Cardinali	<i>SS Spogli</i>
VI i	Archivio della S. Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari ²¹	<i>Congr. Aff. Eccl. Straord.</i>
	<i>AES</i>	

**VII « SEGRETERIA DEI BREVI ED ALTRE
SEGRETERIE »**

VII 1 a	Segreteria dei Brevi Secretaria Brevium	<i>Secr. Brev.</i>	<i>Sec. [i Secr.] Brev.</i>
b	Segreteria dei Brevi Indulgentiae perpetuae	<i>Secr. Brev. Indulg. perp.</i>	<i>Secr. Brev., Indulg. perp.</i>
c	Segreteria dei Brevi Altaria perpetua		
d	Segreteria dei Brevi Indulgentiae ad tempus		
e	Segreteria dei Brevi Altaria ad tempus		
f	Segreteria dei Brevi Indulta personalia		
2	Minutae brevium in forma gratiosa	<i>Min. Brev. gr.</i>	<i>Min. brev. in f. grat.</i>
3	Epistulae ad Principes	<i>Epist. ad Princ.</i>	<i>Epist. ad Princ.</i>
4	Abbreviatore de Curia	<i>Abbrev. de Curia</i>	<i>Abbr. de Curia</i>
5	Bullae et constitutiones Benedicti XIV		<i>Bullae cons. Bene- dicti XIV</i> ²²
6	Scrittore Segreto ²³	<i>Scr. Secr.</i>	
7	Min. brev. 1800-1897 — seria kontynuuję V 3 — <i>Brev. Lat.</i>		
8	Litterae latinae		

VIII « ACCESSIONI VECCHIE »

VIII 1	Fondo Albani	<i>Fondo Albani</i>
2	Fondo Bolognetti	<i>Fondo Bolognetti</i>
3	Fondo Carpegna	<i>Fondo Carpegna</i>
4	Fondo Confalonieri	<i>Fondo Confalonieri</i>
5	Fondo Garampi Caleppi	<i>Fondo Garampi</i>

	Sposób cytacji w repert. topogr.	Sposób cytacji w Bibliografii ASV
VIII 6	Fondo Pio	<i>Fondo Pio</i>
7	Fondo Ronconi	<i>Fondo Ronconi</i>
8	« Commissariato delle Armi »	
9	Emigrati della Rivoluzione Francese vel: De Charitate Sanctae Sedis erga Gallos	<i>SS, Emigrati Rivolu- zione Francese</i>
10	Congregazione di Avignone	<i>Congr. di Avignone</i>
11	(Amministrazione del Legato di Avignone) Zob. VI a 1 (?)	
12	(Adversariorum) Zob. VIII 5 — <i>Fondo Garampi 133-138</i>	
13	« Fondo Pio IX » ²⁴	— ; <i>Arch. Pio IX</i>
IX « ACCESSIONI RECENTI »		
IX 1 a	Fondo Agostiniani ²⁵	{ <i>Fondo Agostiniani</i> ; { <i>Fondo S. Trifone</i>
b	Fondo Basiliani	<i>Fondo Basiliani</i>
c	Fondo Celestini	<i>Fondo Celestini</i>
d	Fondo Certosini	
e	Fondo Domenicani	<i>Fondo Domenicani</i>
f	Fondo Francescani	<i>Fondo Francescani</i>
g	Fondo Gesuiti	<i>Fondo Gesuiti</i>
h	Fondo Scolopi	
i	Fondo Somaschi	
j	Fondo Cappuccini	
k	« Fondo Concettini »	
2	Fondo Borghese	<i>Fondo Borghese</i>
3	Collezione Spada	<i>Collez. Spada</i>
4	Carte Farnesiane	<i>Carte Farnesiane</i>
5	Fondo Santini	<i>Fondo Santini</i>

IX 6	Fondo Cybo		<i>Fondo Cybo</i>
7 a	Archivum Consistoriale, Acta Camerarii	<i>AConsist. Cam.</i>	<i>Fondo Consist., Acta Camer.</i>
b	Archivum Consistoriale, Acta Vicecancel- larii	<i>AConsist. Vicecancell.</i>	<i>Fondo Consist., Acta Vicecanc.</i>
c	Archivum Consistoriale, Acta Miscellanea	<i>AConsist. Acta Miscell.</i>	<i>Fondo Consist., Acta Misc.</i>
c ^{bis}	Archivum Consistoriale, Acta Congre- gationis Consistorialis ²⁶	<i>AConsist. Acta Congr. Consist.</i>	<i>Fondo Consist., Acta Congr. Cons. (?)</i>
d	Processus Consistoriales ²⁷	<i>Process. Consist.</i>	<i>Fondo Consist., Pro- cessus</i>
e	Conclavi		
e ^{bis}	« Ruoli o Rotuli S. Collegii »		
f	(Consistorialia) Zob. <i>AConsist. Acta Misc. t. 18 i następne</i>		
g	(Consistorialia S. Collegii) Zob. <i>AConsist. Acta Miscell. t. 1-4 AConsist. Cam. t. 10 i następne</i> ²⁸		
8 a	Acta Congregationis Consistorialis	<i>Acta Congr. Consist.</i>	<i>Congr. Consistoriale, Acta</i>
b	Praeconia et propositiones		
c	Iuramenta	<i>Iuramenta</i>	
d	Positiones Congregationis Em.orum Capitum Ordinum		
e	Cedularum et Rotulorum		
f	« Consistorialia varia »		
g	« Archivio Piccolo della Congregazione Concistoriale » ²⁹ [Zob. IX 10]		
h	« Nominationum » [Zob. IX 10]		
i	« Congregationes Consistoriales »		
j	« Positiones Congregationis Consistorialis »		

	Sposób cytacji w repert. topogr.	Sposób cytacji w Bibliografii ASV
IX 8 k « Propositiones Ecclesiarum Congregationis Consistorialis »		
9 Congregazione Economica		<i>Congr. Economica</i>
*10 Archivum Substituti Consistorialis Auditoris Papae ³⁰		
X « ACCESSIONI RECENTISSIME » ³¹		
X 1* Archivio della Segnatura		
2 *a Archivum S. Romanae Rotae, Manualia	<i>Rot. Man.</i>	<i>S. Rom. Rota, Manualia</i>
*b Archivum S. Romanae Rotae, Positiones	<i>Rot. Posit.</i>	<i>S. Rom. Rota, Positiones</i>
3 *a Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari, Registrum Episcoporum	<i>ACongr. Ep. Regul. Reg. Ep.</i>	
*b Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari, Registrum Regularium	<i>ACongr. Ep. Regul. Reg. Regul.</i>	<i>Congr. Vescovi e Reg., Registrum reg.</i>
*c Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari, Registrum Monialium	<i>ACongr. Ep. Regul. Reg. Monial.</i>	<i>Congr. Vescovi e Reg., Registrum mon.</i>
4 a Archivum S. Congregationis Rituum Processus	<i>ACongr. Rit. Process.</i>	<i>Congr. Riti, Processus</i>
5 « Archivio della S. Congr. Lauretana »		
5 ^a « Archivio della S. Congr. della Disciplina dei Sacramenti »		
6 a Archivio del principe Borghese	<i>Arch. Borghese</i>	
b Archivio del principe Rospigliosi	<i>Fondo Rospigliosi</i>	
c Archivio del principe Ruspoli	<i>Arch. Ruspoli</i>	
d « Archivio del principe Colonna »		
e « Archivio del marchese Santacroce »		
f « Archivio del marchese Mazzei »		
g « Archivio del marchese Zarlatti »		
h Archivio del cardinale Finy	<i>Fondo Finy</i>	<i>Fondo Finy</i>

- X 6 i Archivio dell'Anno Santo 1925³²
j Archivio della Confraternita della Pietà
dei Carcerati
k Archivio della Confraternita del Croci-
fisso in San Marcello
l Archivio dell'Arciconfraternita del Gonfa-
lone
m Archivio della Banca Origo — del Palagio
n « Archivio della Pia Casa del S. Ufficio »
o « Archivio dei monasteri femminili sop-
pressi »
p Archivio del Monastero di Santa Marta
q « Archivio del Monastero dei SS. Domenico
e Sisto »
- 7 Fondo Brancadori
8 Fondo Mencacci
9 « Fondo Gioazzini »
10 « Fondo Scaramucci »
11 « Archivio della Curia vescovile di Corneto »
12 Fondo dell'Archivio della S. Congrega-
zione della Fabbrica di S. Pietro³³
13 « Archivio Gioeni—Rospigliosi—Colonna »
14 Archivio del S. Palazzo Apostolico
15 « Archivio dei Religiosi della Penitenza »
16 « Archivio dell'Ufficio di Prigionieri di
Guerra »
17 (Archivio del Buon Governo)³⁴
18 Archivio dell'Abbazia di Tre Fontane³⁵
19 Archivio del Collegio dei Protonotari
20 Archivio del Concilio Vaticano
21 « Archivio della S. Consulta »³⁶
22 « Archivio della Curia Savelli »

*Arciconfr. Pietà dei
Carcerati
Arciconfr. del SS. Cro-
cifisso in S. Marcello
Arciconfr. Gonfalone*

Fondo Origo

Osp. S. Marta

*Collez. Brancadori
Fondo Mencacci*

		Sposób cytacji w rept. topogr.	Sposób cytacji w Bibliografii ASV
X	23	Carte Macchi	
	24	« Segreteria delle suppliche, libelli, memoriali » ³⁷	
	25	Missioni orientali ³⁸	<i>Missioni</i>
	26	« Direzione polizia » ³⁹	
	27	Uditore del Santissimo	
	28	(Varia politicorum) Zob. VI b 1 <i>Misc. Arm. I, Misc. Arm. II</i> ⁴⁰	<i>Misc., Arm. II</i>
	29	Archivum S. Congregationis Concilii ⁴¹	<i>Congr. Concilio,</i>
	a	Relationes dioecesium	<i>Relat. ...</i>
	b	Archivum S. Congregationis Concilii Positiones	
		<i>Congr. Conc. (Vis. Lim.)</i> <i>[Relat.]</i> <i>Congr. Conc. Posit.</i>	
B		« ARCHIVIO S. ANGELO » — ARCHIVUM ARCIS ⁴²	<i>A.A.</i>
B	1	Archivum Arcis, Armarium *B, C, D, E, F	<i>A.A. Arm. B, C, D, E, F</i>
	2	Archivum Arcis, Armaria I-XVIII	<i>A.A. Arm. I-XVIII</i>

¹ Obecnie zespół ten jest w Bibliotece Watykańskiej jako *Vat. Lat.* 12576-12605. Zob. też *Bibliografia ASV* t. 2 s. 158, gdzie są cytacje pod nazwą dawną.

² *Armaria LV* i *LIX* są puste; *Arm. LVI* i *LVIII* zob. I 15; materiał z *Arm. LVII* obecnie znajduje się w seriach II 1-2 i w *Reg. Vat.* vol. 244 A-N. W *Bibliografia ASV* t. 3 s. 184 cytowane jest również *Arm. LVII*.

³ W. Meysztowicz podaje tu, w nawiasach, jeszcze pięć nazw serii cytowanych w dawniejszej literaturze, których materiały obecnie znajdują się w *Arm. XXXVI, XXXVII* i *LII*.

⁴ Cf. Pásztor L.: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina*. Città del Vaticano 1970 (w skrócie: *GFAL*) s. 68 nota 1; Pásztor wyodrębnia tu szereg serii osobnego urzędu: *Succollettore Generale della Cancelleria*.

⁵ Układ serii przytoczony za Fink K.A.: *Das Vatikanische Archiv*. Rom 1952 s. 54-57. Meysztowicz umieszcza dane Fondo w dziale X, 1.

⁶ Cf. Pásztor L.: *Archivistica*. Pontificia Università Gregoriana. Roma 1970 s. 27.

⁷ Pásztor L.: *ibidem* s. 28 oraz w *GFAL* s. 36-37 podaje również odrębną serię 63 tomów: *Registri « Bullarum »*.

⁸ Cf. *Bibliografia ASV* t. 3 s. 817 hasło « Garampi — schede ».

⁹ Cf. Pásztor L.: *Archivistica* s. 29.

¹⁰ (V 9-11) — archiwum Datarii jest ciągle w trakcie porządkowania. Częściowo są już wyodrębnione serie nowe, np. *De Missis, Rescripta, Expeditiones*, Pásztor L.: *GFAL* s. 48. Zob. też opis archiwum *Abbreviatore de Curia, ibidem* s. 57-62, co najmniej od XVIII w. przynależnego do Datarii. W Tabeli natomiast umieszczone jest ono wśród serii sekretariatów (VII 4).

¹¹ *Bibliografia ASV* (t. 4 s. 100) przytacza materiały cytowane dawniej « Nunz. Polonia-Russia », znajdujące się obecnie w *Archiwum Nuncjatury Warszawskiej* wol. 80-82.

¹² Częściowo są obecnie w Bibliotece Watykańskiej. Cf. też *Bibliografia ASV* t. 3 s. 813, 475-477.

¹³ Każde *Armarium* posiada odrębną numerację tomów, woluminy natomiast *Armarium IV* i *V* mają wspólną, cf. Pásztor L.: *GFAL* s. 201. Tomy z *Misc. Arm. XII* w dużej części przeniesiono do innych zespołów.

¹⁴ *Bibliografia ASV* odsyła jeszcze do serii *Bandi* zarówno tę, jak i inną serię: *Bandi sciolti* (VI h 2).

¹⁵ Cf. VI b 2.

¹⁶ W Bibliotece Watykańskiej.

¹⁷ Meysztowicz podaje za Katterbachem: « Commissione »; podobnie i w serii następnej.

¹⁸ Zob. notę 17. — Cf. Fink K.A.: *op. cit.* s. 131.

¹⁹ Cf. *ibidem* s. 133.

²⁰ Cf. *ibidem* s. 137.

²¹ Archiwum to jest poza ASV; częściowo jednak materiały Kongregacji znajdują się w archiwum Sekretariatu Stanu, w *rubr. 281* z lat 1821-1838 (cf. Tabela VI f). Zob. też Pásztor L.: *GFAL* s. 308-309.

²² *Bibliografia ASV* podaje błędnie « consistoriales » (za inwentarzem — *ASV Ind.* 1062), cf. Pásztor L.: *GFAL* s. 212.

²³ Pásztor umieszcza tę serię w archiwum Datarii, *ibidem* s. 62-64.

²⁴ Pásztor omawia dwa zespoły: *Archivio particolare di Pio IX* i *Fondo particolare di Pio IX* (*ibidem* s. 224-229). — Meysztowicz nie podaje tu

liczby jednostek ani ram czasowych. *Bibliografia ASV* cytuje tylko *Arch. Pio IX*.

²⁵ Cf. *Bibliografia ASV* t. 4 s. 301, 846; t. 3 s. 807.

²⁶ Są to 4 tomy akt z XVII i XVIII w. — Cf. *Sussidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano*. T. 1 Roma 1926 (Studi e Testi 45) s. 213-214. — L. Pásztor (*GFAL* s. 140 nota 3a; s. 130) sugeruje ich przynależność archiwalną do serii *Acta Congregationis Consistorialis* (cf. Tabela IX 8 a). W *Bibliografii ASV* podaje się prawdopodobnie cytacje z innego jeszcze zespołu, ponieważ dotyczą wieku XVI, a też wskazany jest tom 15, cf. t. 2 s. 359.

²⁷ U Meysztowicza dzielił się na dwa zespoły: do roku 1850 i po nim.

²⁸ Niektóre tomy można też odnaleźć w serii *Obligationes et Solutiones* (II 3), np. *Obl. Sol.* 84-A — Cf. *Sussidi, op. cit.* s. 25.

²⁹ (IX 8 f-k) Archiwum konsystorialne jest ciągle w trakcie porządkowania, por. Pásztor L.: *GFAL* s. 130. Serie g, h podane za *Sussidi, op. cit.* s. 36, 203 prawdopodobnie stanowią obecnie archiwum Konsystorialnego Substyta Audytora Ojca św. (IX 10); i, j, k być może poszły do *Praeconia et propositiones* (IX 8 b) — cf. Fink K. A.: *op. cit.* s. 64-65, Pásztor L.: *op. cit.* s. 137.

³⁰ Pásztor L.: *GFAL* s. 194-196; — Idem: *Il Sostituto del Concistoro e il suo archivio*. Archivum Historiae Pontificiae 5:1967 s. 355-372.

³¹ W większości zespoły, które wpłynęły do ASV w latach trzydziestych tego wieku, nie znalazły miejsca w *Bibliografii ASV*, ponieważ nie cytowano ich jeszcze w literaturze; z racji też może na mniejszą wagę dla spraw Ameryki Łacińskiej nie są omówione w przewodniku L. Pásztor. Do większości z nich nie ma inwentarzy. Nazwy pozostawiamy w cudzysłowie.

³² Nie udostępniane.

³³ Cf. Fink K. A.: *op. cit.* s. 134 oraz Pásztor L.: *GFAL* s. 171-173. — Nazwę « Archivio della Fabbrica di San Pietro », której używa W. Meysztowicz, nosi obecnie archiwum znajdujące się poza ASV — cf. Pásztor L.: *GFAL* s. 347-348.

³⁴ W. Meysztowicz za Finkiem podaje, że odesłane zostało do Archivio di Stato di Roma, cf. Fink K. A.: *op. cit.* s. 54.

³⁵ « Arch. S. Vincenzo e Anastasio » — *ASV. Ind.* 38.

³⁶ W ASV są w zasadzie tylko *Cause criminali*, reszta w Archivio di Stato di Roma.

³⁷ Segreteria dei Memoriali — w kartotece będzie w dziale VII.

³⁸ L. Pásztor wyjaśnia, że są tu nie tylko sprawy misji wschodnich, *op. cit.* s. 206-208.

³⁹ K. A. Fink wiąże tę serię z odpowiednimi zespołami Archivio di Stato di Roma i Sekretariatu Stanu (Rubr. 149, 165), *op. cit.* s. 134.

⁴⁰ *Bibliografia ASV* odsyła tylko do *Arm. II*, być może, tylko częściowo były cytowane w literaturze.

⁴¹ Inne serie, np. *Libri litterarum, Libri litterarum visitationum* znajdują się w archiwum przy siedzibie Kongregacji (obecnie « pro Clero »), poza ASV.

⁴² W. Meysztowicz podaje kilka jeszcze dawnych nazw serii, których materiały włączono w Armaria.

Wykaz nazw występujących w Schemacie

W porządku alfabetycznym nie uwzględniano rodzajników, zaimków i określeń typu S[acra].

- Abbazia di Tre Fontane > Archivio
- Abbreviatore de Curia VII 4
- Acta Camerarii > Archivum Consistoriale
- Acta Congregationis Consistorialis IX 8 a
- Acta Congregationis Consistorialis > Archivum Consistoriale
- Acta Miscellanea > Archivum Consistoriale
- Acta Vicecancellarii > Archivum Consistoriale
(Adversariorum) VIII 12
- Agostiniani > Fondo > Instrumenta S. Tryphonis
- Albani > Fondo
- Allumiere > Armarium XLIX
- Altaria ad tempus > Segreteria dei Brevi
- Altaria perpetua > Segreteria dei Brevi
(Amministrazione del Legato di Avignone) VIII 11
- Anastasio s. > Archivio dell'Abbazia di Tre Fontane
- Annatae II 7 a
- Annatae et Quindennia II 7 b
- Anno Santo 1925 > Archivio
- Appendice. Epoca Napoleonica VI d
- Archivio dell'Abbazia di Tre Fontane X 18
- Archivio dell'Anno Santo 1925 X 6 i
- Archivio dell'Arciconfraternita del Gonfalone X 6 l
- Archivio della Banca Origo — del Palagio X 6 m
- Archivio Beni III 12
(Archivio del Buon Governo) X 17
- Archivio della Cancelleria della Nunziatura di Venezia III 7
- Archivio del cardinale Finy X 6 h
- Archivio di Castel Sant'Angelo > Archivum Arcis
- Archivio del Collegio dei Protonotari X 19
- Archivio del Concilio Vaticano X 20
- Archivio della Confraternita del Crocifisso in San Marcello X 6 k
- Archivio della Confraternita della Pietà dei Carcerati X 6 j
- Archivio della S. Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari VI i

- « Archivio della S. Congregazione della Disciplina dei Sacramenti » X 5^a
« Archivio della S. Congregazione Lauretana » X 5
Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari,
    Registrum Episcoporum X 3 a
    Registrum Monialium X 3 c
    Registrum Regularium X 3 b
« Archivio della S. Consulta » X 21
« Archivio della Curia Savelli » X 22
« Archivio della Curia vescovile di Corneto » X 11
Archivio della Fabbrica di San Pietro > Fondo dell'Archivio della S. Congregazione della Fabbrica di San Pietro
« Archivio Gioeni — Rospigliosi — Colonna » X 13
« Archivio del marchese Mazzei » X 6 f
« Archivio del marchese Santacroce » X 6 e
« Archivio del marchese Zarlatti » X 6 g
« Archivio dei monasteri femminili soppressi » X 6 o
« Archivio del Monastero dei SS. Domenico e Sisto » X 6 q
Archivio del Monastero di Santa Marta X 6 p
Archivio della Nunziatura di Bruxelles VI g 1
Archivio della Nunziatura di Colonia VI g 2
Archivio della Nunziatura di Firenze VI g 3
Archivio della Nunziatura di Lisbona VI g 4
Archivio della Nunziatura di Lucerna VI g 5
Archivio della Nunziatura di Madrid VI g 6
Archivio della Nunziatura di Monaco di Baviera VI g 8
Archivio della Nunziatura di Napoli VI g 7
Archivio della Nunziatura di Parigi VI g 9
Archivio della Nunziatura di Torino VI g 10
Archivio della Nunziatura di Varsavia VI g 11
Archivio della Nunziatura di Venezia VI g 12
Archivio della Nunziatura di Vienna VI g 13
Archivio del S. Palazzo Apostolico X 14
« Archivio della Pia Casa del Sant'Uffizio » X 6 n
« Archivio Piccolo della Congregazione Concistoriale » IX 8 g
Archivio del principe Borghese X 6 a
« Archivio del principe Colonna » X 6 d
Archivio del principe Rospigliosi X 6 b
Archivio del principe Ruspoli X 6 c

- « Archivio dei Religiosi della Penitenza » X 15
Archivio della Segnatura X 1
Archivio della Segreteria di Stato, parte moderna VI f
« Archivio Ubaldini » VI h 1
« Archivio dell'Ufficio di Prigionieri di Guerra » X 16
Archivio SS. Vincenzo e Anastasio > Archivio dell'Abbazia di
Tre Fontane
Archivum Arcis, Armaria I-XVIII B 2
Archivum Arcis, Armarium B, C, D, E, F B 1
Archivum S. Congregationis Concilii, Positiones X 29 b
Archivum S. Congregationis Concilii, Relationes dioecesium
X 29 a
Archivum S. Congregationis Rituum, Processus X 4 a
Archivum Consistoriale, Acta Camerarii IX 7 a
Archivum Consistoriale, Acta Congregationis Consistorialis
IX 7 c bis
Archivum Consistoriale, Acta Miscellanea IX 7 c
Archivum Consistoriale, Acta Vicecancellarii IX 7 b
Archivum Sacrae Romanae Rotae, Manualia X 2 a
Archivum Sacrae Romanae Rotae, Positiones X 2 b
Archivum Substituti Consistorialis Auditoris Papae IX 10
Arciconfraternita del Gonfalone > Archivio dell'Arciconfraternita
Armaria I-XVIII > Archivum Arcis, Armaria I-XVIII
Armarium B, C, D, E, F > Archivum Arcis, Armarium B, C, D, E, F
Armarium I-XV > Miscellanea-Armaria I-XV
Armarium I-XXVIII > Registra Vaticana
Armarium XXIX-XXX > Diversa cameraia
Armarium XXXI-LXIV I 3-22
Armarium L, LI, LVI, LVIII > Indices
Armarium LXII, LXIII > Concilium Tridentinum
Armarium LXV-LXXIV > Introitus et Exitus
Armi > « Commissariato delle Armi »
Audientiae > Armarium LII
Auditor Papae > Archivum Substituti Consistorialis Auditoris
Papae
Avenio > (Amministrazione del Legato di Avignone) > Congre-
gazione di Avignone > Legazione di Avignone > Registra
Avenionensia
Avvisi VI a 25

- Banca > Archivio
Bandi > (Bolle e Bandi)
Bandi sciolti VI h 2
(H. Baroffaldi, Ferrar.) I 12
Basiliani > Fondo
Baviera > Archivio della Nunziatura di Monaco > Nunziatura
Benedictus PP. XIV > Bullae et constitutiones
Beni > Archivio
Benincasa > Fondo
Biglietti > Memoriali
(Bolle e Bandi) VI b 2
Bologna > Armarium XLIX > Legazione
Bolognetti > Fondo
Borghese > Archivio del principe > Fondo > Instrumenta Burghesiana
Brancadori > Fondo
Brevia > Armarium XXXVIII-XLIII > Minutae brevium in forma gratiosa > Minutae brevium 1800-1897 > Segreteria dei Brevi
Brevia — ad Principes > Armarium XLIV, XLV > Epistulae ad Principes
Brevia Lateranensia V 3
Bruxelles > Archivio della Nunziatura (Bruzi) VI h 3
Bullae > Registra bullarum > Relaxationes bullarum
Bullae et constitutiones Benedicti XIV VII 5
Bullarium Generale III 2
Bullarum distributiones II 7 i
- Caleppi > Fondo Garampi
Camera > Collectoriae Camerae > Registra Secretariae Camerae
Camera Apostolica II
Cameraria > Armarium XXXVI, XXXVII > Diversa cameraria
Camerarius, card. > Archivum Consistoriale, Acta Camerarii
Cappuccini > Fondo
Carcerati > Archivio della Confraternita
Cardinali > Lettere > Spoglio
Carpegna > Fondo
Carte Farnesiane IX 4

- Carte geografiche > Piante e Carte geografiche
Carte Macchi X 23
Carte Pasolini — Zanelli VI h 4
Carte della Segreteria di Stato 1809-1816 VI e
Castel Sant'Angelo > Archivum Arcis
Castro > Armarium LXI
Cedularum et Rotulorum IX 8 e
Celestini > Fondo
(Cencio Camerario) VI h 5
Certosini > Fondo
Coleta s. > Instrumenta
Collectoriae Camerae II 2
Collegio dei Protonotari > Archivio
Collezione Spada IX 3
Colonia > Archivio della Nunziatura > Nunziatura
Colonna > Archivio Gioeni — Rospigliosi — Colonna
Commachio > Armarium XLVIII
« Commissariato delle Armi » VIII 8
Commissariato delle Quattro Legazioni VI h 7
Concettini > « Fondo Concettini »
Concilio Vaticano > Archivio
Concilium Tridentinum I 21
Conclavi IX 7 e
Confalonieri > Fondo
Confraternita > Archivio > Arciconfraternita
Congregatio Em.orum Capitem Ordinum > Positiones
Congregatio Concilii > Archivum
Congregatio Consistorialis > Acta > Archivum Consistoriale,
Acta > « Archivio Piccolo della Congregazione Consistoriale » > « Congregationes Consistoriales » > « Positiones Congregationis Consistorialis » > « Propositiones Ecclesiarum Congregationis Consistorialis »
Congregatio pro Consultationibus negotiorum Status Ecclesiastici > « Archivio della S. Consulta »
Congregatio Rituum > Archivum
« Congregationes Consistoriales » IX 8 i
Congregationes Sacrae > Sacrae Congregationes
Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari > Archivio

- Congregazione di Avignone VIII 10
Congregazione della Disciplina dei Sacramenti > Archivio
Congregazione Economica IX 9
Congregazione della Fabbrica di San Pietro > Fondo dell'Archivio della S. Congregazione
Congregazione Lauretana > « Archivio della S. Congregazione Lauretana »
Congregazione dei Vescovi e Regolari > Archivio
Congregazione di vigilanza VI h 6
Consensi e Rassegne, Collezione B II 7 n
(Consistorialia) IX 7 f
(Consistorialia S. Collegii) IX 7 g
« Consistorialia varia » IX 8 f
Consolato di Genova VI a 12
(Consolato di Venezia) VI h 8
Corneto > « Archivio della Curia vescovile di Corneto »
Corsica > Nunziatura
Curia > Abbreviatore de Curia
Curia Savelli > « Archivio della Curia Savelli »
Curia vescovile di Corneto > « Archivio della Curia vescovile di Corneto »
Cybo > Fondo
- Dataria > « Memoriali della Dataria » > Processus Datariae > « Varia Datariae »
« Dataria Apostolica » V
De Charitate Sanctae Sedis erga Gallos > Emigrati della Rivoluzione Francese
(Diarii) VI a 26
Dioecesis > Archivum S. Congregationis Concilii, Relationes dioecesium
« Direzione polizia » X 26
Diversa cameraria I 2
Domenicani > Fondo
Domenico s. > Monastero dei SS. Domenico e Sisto
- Ecclesiae > « Propositiones Ecclesiarum Congregationis Consistorialis »
Emigrati della Rivoluzione Francese VIII 9

Episcopi > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari, Registrum episcoporum > Lettere dei Vescovi e Prelati
Epistulae ad Principes VII 3
Epoca Napoleonica > Appendice
Exitus > Introitus et Exitus

Fabbrica di S. Pietro > Fondo dell'Archivio della S. Congr.
Farnese > Carte Farnesiane
Ferrara > Armarium XLVI, XLVIII > (H. Baroffaldi, Ferrar.) >
Legazione
« Feudi Pontifici del Piemonte » VI h 9
Fiandra > Nunziatura
Finy > Archivio del cardinale Finy
Firenze > Archivio della Nunziatura > Nunziatura
Fondo Agostiniani IX 1 a
Fondo Albani VIII 1
Fondo dell'Archivio della S. Congregazione della Fabbrica di
San Pietro X 12
Fondo dell'Archivio di Stato di Roma > serie działu II 7
Fondo Basiliani IX 1 b
Fondo Benincasa VI h 10
Fondo Bolognetti VIII 2
Fondo Borghese IX 2
Fondo Brancadori X 7
Fondo Cappuccini IX 1 j
Fondo Carpegna VIII 3
Fondo Celestini IX 1 c
Fondo Certosini IX 1 d
« Fondo Concettini » IX 1 k
Fondo Confalonieri VIII 4
Fondo Cybo IX 6
Fondo Domenicani IX 1 e
Fondo Francescani IX 1 f
Fondo Garampi — Caleppi VIII 5
Fondo Gesuiti IX 1 g
Fondo Gioazzini X 9
Fondo Mencacci X 8
Fondo moderno della Segreteria di Stato > Archivio della Segreteria di Stato — parte moderna

Fondo Pio VIII 6
« Fondo Pio IX » VIII 13
Fondo Ronconi VIII 7
Fondo Salviati VI h 11
Fondo Santini IX 5
« Fondo Scaramucci » X 10
Fondo Scolopi IX 1 h
Fondo Somaschi IX 1 i
Formatari II 7 c
Formularia > Armarium LIII
Francescani > Fondo
Francia > Archivio della Nunziatura di Parigi > Emigrati della
Rivoluzione Francese > Nunziatura di Francia

Garampi > Fondo > Miscellanea
Genova > Consolato
Germania > Armarium LXIV > Nunziatura
Gesuiti > Fondo
Gioazzini > Fondo
Gioeni > « Archivio Gioeni — Rospigliosi — Colonna »
Gonfalone > Archivio dell'Arciconfraternita
Governo > (Archivio del Buon Governo)

Indices I 15
Indulgentiae ad tempus > Segreteria dei Brevi
Indulgentiae perpetuae > Segreteria dei Brevi
Indulgentiarum, Secretariae Camerae V 4
Indulta personalia > Segreteria dei Brevi
Informationes Camerales > Armarium XXXVI, XXXVII
Inghilterra > Nunziatura
Inquisizione di Malta > Nunziatura di Malta
Instrumenta Burghesiana III 11
Instrumenta S. Coetae III 8
Instrumenta Miscellanea III 1
Instrumenta Nonantulana III 3
Instrumenta Perusina III 4
Instrumenta S. Tryphonis III 6
Instrumenta Tudertina III 5

Introitus et Exitus II 1

Iuramenta IX 8 c

Lateranus > Brevia Lateranensia > Registra Lateranensia
Lauretum > « Archivio della S. Congregazione Lauretana »
Legazione di Avignone VI a 1
Legazione di Bologna VI a 2
Legazione di Ferrara VI a 3
Legazione di Romagna VI a 4
Legazione di Urbino VI a 5
« Legazione di Velletri » VI h 12
Lettere > Epistulae > Litterae
Lettere dei Cardinali VI a 29
Lettere dei Particolari VI a 32
Lettere dei Principi e Titolati VI a 28
Lettere dei Soldati VI a 31
Lettere dei Vescovi e Prelati VI a 30
Libelli > « Segreteria delle suppliche, libelli, memoriali »
Libri computorum II 7 h
Lisbona > Archivio della Nunziatura
Litterae Apostolicae > Armarium XXXI, XXXII
Litterae latinae VII 8
Lucerna > Archivio della Nunziatura

Macchi > Carte Macchi

Madrid > Archivio della Nunziatura

Malta > Nunziatura

« Mandati di pagamento » V 9

Manualia > Archivum Sacrae Romanae Rotae

Margarini > Armarium LIV

Marta s. > Monastero

Mazzei > « Archivio del marchese Mazzei »

Memoriali > « Segreteria delle suppliche, libelli, memoriali »

Memoriali — Biglietti VI a 27

« Memoriali della Dataria » V 11

Mencacci > Fondo

Minutae brevium > Armarium XL-XLV > Brevia

Minutae brevium 1800-1897 VII 7

Minutae brevium in forma gratiosa VII 2

- Miscellanea > Archivum Consistoriale, Acta > Instrumenta Miscellanea
Miscellanea — Armaria I-XV VI b 1
Miscellanea diplomatica III 9
Miscellanea Garampi III 10
Missioni orientali X 25
Monaco > Archivio della Nunziatura
Monasteri femminili > « Archivio dei monasteri femminili soppressi »
Monastero dei SS. Domenico e Sisto > « Archivio del Monastero dei SS. Domenico e Sisto »
Monastero di Santa Marta > « Archivio del Monastero di Santa Marta »
Moniales > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari, Registrum monialium
(Morone) VI h 13
- Napoleon > Appendice. Epoca Napoleonica
Napoli > Archivio della Nunziatura > Nunziatura
Nazioni > Armarium LXIV
« Nominationum » IX 8 h
Nonantula > Instrumenta Nonantulana
Nunziatura di Baviera VI a 6
Nunziatura di Colonia VI a 7
Nunziatura (Visita Ap.) di Corsica VI a 8
Nunziatura di Fiandra VI a 10
Nunziatura di Firenze VI a 9
Nunziatura di Francia VI a 11
Nunziatura di Genova > Consolato
Nunziatura di Germania VI a 13
Nunziatura di Inghilterra VI a 14
Nunziatura (Inquisizione) di Malta VI a 15
Nunziatura di Napoli VI a 16
Nunziatura di Polonia VI a 18
(Nunziatura di Polonia-Russia) VI a 19
Nunziatura di Portogallo VI a 20
Nunziatura di Savoia VI a 21
Nunziatura di Spagna VI a 22
Nunziatura di Svizzera VI a 23

Nunziatura di Venezia VI a 24
Nunziature diverse VI c
Nunziature per la Pace VI a 17

Obitus > Per Obitum
Obligationes communes II 7 d
Obligationes particulares II 7 e
Obligationes et Solutiones II 3
Origo > Archivio della Banca Origo — del Palagio

Pace > Nunziature per la Pace
Pagamento > « Mandati di pagamento »
Palagio, del > Archivio della Banca Origo — del Palagio
Palazzo Apostolico > Archivio del S. Palazzo Apostolico
Parigi > Archivio della Nunziatura
Parma > Armarium LXI
Particolari > Lettere dei Particolari
Pasolini — Zanelli > Carte Pasolini — Zanelli
Penitenza > « Archivio dei Religiosi della Penitenza »
Per Obitum V 7
Perusia > Instrumenta Perusina
Pia Casa del S. Uffizio > « Archivio della Pia Casa del S. Uffizio »
Piacenza > Armarium LXI
Piante e Carte geografiche III 13
Piemonte > « Feudi Pontifici del Piemonte »
Pietro s. > Fondo dell'Archivio della S. Congregazione della
Fabbrica di San Pietro
Pio [de Savoia] > Fondo Pio
Pio IX > « Fondo Pio IX »
Polizia > « Direzione polizia »
Polonia > Archivio della Nunziatura di Varsavia > Nunziatura
di Polonia > (Nunziatura di Polonia-Russia)
Portogallo > Archivio della Nunziatura di Lisbona > Nunziatura
di Portogallo
Positiones > Archivum S. Congregationis Concilii > Archivum
Sacrae Romanae Rotae
Positiones Congregationis Em.orum Caputum Ordinum IX 8 d
« Positiones Congregationis Consistorialis » IX 8 j
Praeconia et propositiones IX 8 b

- Prigionieri di Guerra > « Archivio dell'Ufficio di Prigionieri di Guerra »
- Principes > Armarium XLIV, XLV > Epistulae ad Principes
> Lettere dei Principi e Titolati
- Privilegia > Armarium XXXV
- Processus > Archivum S. Congregationis Rituum
- Processus Consistoriales IX 7 d
- Processus Datariae V 5
- Propositiones > Praeconia et propositiones
« Propositiones Ecclesiarum Congregationis Consistorialis »
IX 8 k
- Protonotari > Archivio del Collegio
- Quattro Legazioni > Commissariato
- Quindenni II 5
- Quindennia > Annatae et Quindennia > Armarium XXXIII,
XXXIV
- (Rationes Camerae) II 4
- Registra Avenionensia IV
- Registra bullarum II 7 j
- Registra Lateranensia V 2
- Registra Secretariae Camerae > Indulgentiarum, Secretariae Camerae
- Registra Supplicationum V 1
- Registra Vaticana I 1
- Registrum Episcoporum > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari
- Registrum Monialium > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari
- Registrum Regularium > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari
- Regolari > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari
- Relationes dioecesium > Archivum S. Congregationis Concilii
- Relaxationes bullarum II 7 k
- Religiosi della Penitenza > « Archivio dei Religiosi della Penitenza »
- Resignationes: Consensi e Rassegne, Collazione A II 7 m

Rivoluzione Francese > Emigrati della Rivoluzione Francese
Romagna > Legazione
Ronconi > Fondo
Rospigliosi > Archivio del principe > « Archivio Gioeni - Rospigliosi - Colonna »
Rotuli > Cedularum et Rotulorum > « Ruoli o Rotuli S. Collegii »
Rubricellae II 7 1
« Ruoli o Rotuli S. Collegii » IX 7 e bis
Ruspoli > Archivio del principe
Russia > (Nunziatura di Polonia-Russia)

Sacra Consulta — S. Congr. pro Consultationibus negotiorum
Status Ecclesiastici > « Archivio della S. Consulta »
Sacra Romana Rota > Archivum Sacrae Romanae Rotae
Sacrae Congregationes > Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari > Congregazione di Avignone > Congregatio Consistorialis > Congregatio pro Consultationibus negotiorum Status Ecclesiastici > Congregazione della Disciplina dei Sacramenti > Congregazione Economica > Congregazione della Fabbrica di San Pietro > Congregazione Lauretana > Congregatio Rituum > Congregazione dei Vescovi e Regolari
Sacramenti > « Archivio della S. Congregazione della Disciplina dei Sacramenti »
Sacrum Collegium > « Ruoli o Rotuli S. Collegii » > (Consistorialia S. Collegii)
Salviati > Fondo
San Marcello > Archivio della Confraternita del Crocifisso
San Pietro > Fondo dell'Archivio della S. Congregazione della Fabbrica di S. Pietro
Sant'Angelo > Archivum Arcis — Archivio di Castel Sant'Angelo
Sant'Ufficio > « Archivio della Pia Casa del S. Ufficio »
Santa Marta > « Archivio del Monastero di Santa Marta »
Santacroce > « Archivio del marchese Santacroce »
Santi Domenico e Sisto > « Archivio del Monastero dei SS. Domenico e Sisto »
Santi Vincenzo e Anastasio > Archivio dell'Abbazia di Tre Fontane

- Santini > Fondo
- Savelli > « Archivio della Curia Savelli »
- Savoia > Nunziatura
- Scaramucci > « Fondo Scaramucci »
- Schisma > Armarium LIV
- Scolopi > Fondo
- Scrittore Segreto VII 6
- Secretaria Camerae > Registra
- Segnatura > Archivio
- Segreteria dei Brevi VII 1 a
- Segreteria dei Brevi, Altitia ad tempus VII 1 e
- Segreteria dei Brevi, Altitia perpetua VII 1 c
- Segreteria dei Brevi, Indulgentiae ad tempus VII 1 d
- Segreteria dei Brevi, Indulgentiae perpetuae VII 1 b
- Segreteria dei Brevi, Indulta personalia VII 1 f
- « Segreteria di Stato » VI
- Segreteria di Stato > Archivio della Segreteria di Stato, parte
moderna > Carte della Segreteria di Stato 1809-1816
- « Segreteria delle suppliche, libelli, memoriali » X 24
- Servitia minuta II 7 f
- Signaturae > Armarium LII
- Sisto s. > Monastero dei SS. Domenico e Sisto
- Soldati > Lettere dei Soldati
- Solutiones > Obligationes et Solutiones
- Somaschi > Fondo
- Spada > Collezione
- Spagna > Archivio della Nunziatura di Madrid > Nunziatura
di Spagna
- Spoglio dei Cardinali VI h 14
- Substitutus Consistorialis > Archivum Substituti Consist. Au-
ditoris Papae
- Supplicationes > Registra Supplicationum
- Suppliche > « Segreteria delle suppliche, libelli, memoriali »
- Suppliche originali V 6
- Svizzera > Nunziatura

- Taxae II 7 g; — > Armarium XXXIII, XXXIV
- Titolati > Lettere dei Principi e Titolati
- Torino > Archivio della Nunziatura

Tryphon s. > Instrumenta S. Tryphonis
Tudertum > Instrumenta Tudertina

Ubal dini > « Archivio Ubal dini »

Uditore del Santissimo — Auditor Papae X 27

Uffici > Vendite di uffici vacabili

Ufficio di Prigionieri di Guerra > « Archivio dell'Ufficio di Prigionieri di Guerra »

Ufficio > « Archivio della Pia Casa del Sant'Ufficio »

Urbino > Armarium LX > Legazione

« Varia Datariae » V 10

(Varia politicorum) X 28

Varsavia > Archivio della Nunziatura di Varsavia

Velletri > « Legazione di Velletri »

Vendite di uffici vacabili V 8

Venezia > Archivio della Cancelleria della Nunziatura di Venezia > Archivio della Nunziatura di Venezia > (Consolato di Venezia) > Nunziatura di Venezia

Vescovi > Archivio della S. Congregazione dei Vescovi e Regolari > Lettere dei Vescovi e Prelati

Vicecancellarius > Archivum Consistoriale, Acta Vicecancellarii

Vienna > Archivio della Nunziatura di Vienna

Vigilanza > Congregazione di vigilanza

Vincenzo s. > Archivio dell'Abbazia di Tre Fontane

Visita Apostolica > Nunziatura di Corsica

Visitaciones Liminum > Archivum S. Congregationis Concilii, Relationes dioecesium

Zanelli > Carte Pasolini-Zanelli

Zarlatti > « Archivio del marchese Zarlatti »

UWAGI NA TEMAT CYTOWANIA NIEKTÓRYCH SERII ASV W NAJNOWSZYCH OPRACOWANIACH POLSKICH

W ostatnim okresie powszechnym i najtańszym sposobem powielania tekstów źródłowych stał się mikrofilm i różnego typu reprodukcje fotograficzne. W tej też formie zbiera polonica Instytut, przesyłając obecnie kopie do punktu informacyjnego w Warszawie, a wcześniej wielu instytucjom i indywidualnym badaczom¹. Te formy dokumentacji nasuwają jednak pewne trudności w korzystaniu i bywają powodem błędów, jakich uniknęłoby się przy pracy z oryginalnymi źródłami.

W kraju posiadamy nadto sporo odpisów, fotokopii, regestrów poszczególnych dokumentów i całych serii z Archiwum Watykańskiego wykonanych niekiedy jeszcze w ubiegłym stuleciu. Korzystanie z tych materiałów, podobnie jak ze starszych wydań źródłowych i opracowań łączy się obecnie z niełatwym czasem problemem właściwego ich cytowania. Dawniejsze bowiem określenia zespołów i serii, a przede wszystkim numery woluminów i foliacja w dużej mierze są już nieaktualne i nie stosowane.

W tym miejscu pragniemy zwrócić uwagę na częściej cytowane, a nie zawsze poprawnie, niektóre serie w tzw. Fondo Concistoriale, inaczej określanym też jako Archivio Concistoriale. Dawniej, a niekiedy i dzisiaj, można spotkać nadto inne jeszcze nazwy jak: Archivio del Sacro Collegio — Archiwum św. Kolegium lub też Archivio della Congregazione Concistoriale — Archiwum Kongregacji Konsystorialnej. Przyczyną tej różnorodności już w samej nazwie jest fakt połączenia w tym zbiorze dokumentacji o różnej proveniencji, a przede wszystkim akt trzech instytucji: Św. Kolegium, Kongregacji Konsystorialnej oraz urzę-

---

¹ Zob. w niniejszym numerze biuletynu s. 56-58 — *Stan kwerendy Instytutu w Archivum Secretum Vaticanum.*

du Wicekanclerza. Wspólną natomiast ich cechą jest to, że odnoszą się w jakiś sposób do działalności konsystorza papieskich, zarówno zwyczajnych (często określanych jako tajne — *consistorium secretum*), jak i półpublicznych i publicznych².

Niniejsze uwagi dotyczą akt procesów informacyjnych oraz tzw. akt konsystorialnych — serii *Acta Camerarii* i *Acta Vicecancellarii*.

1. Procesy informacyjne — przeprowadzano je, do połowy XVI wieku w Kurii Rzymskiej, od Soboru Trydenckiego również poza Rzymem, przed nadaniem wyższych beneficyj kościelnych, tzw. konsystorialnych, czyli nadawanych na konsystorzu papieskim (biskupstwa, niektóre opactwa i klasztory)³. W Archiwum Watykańskim znajdują się obecnie dwie serie procesów. Pierwsza określana jako *Processus Consistoriales* i przechowywana w Fondo Concistoriale, złożona jest z 299 woluminów lub teczek i obejmuje materiały za lata 1563-1906⁴. Seria druga *Processus Datariae*, zawierająca głównie procesy informacyjne przeprowadzane w Rzymie, składa się z około 262 woluminów lub teczek za okres od 1622-1896 r. i jest przechowywana w archiwum Datarii Apostolskiej⁵.

Prawie komplet zmikrofilmowanych materiałów polskich z obydwóch serii udostępniany jest w Ośrodku Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne (ABMK) na KULu. Zbiór ten został uzupeł-

---

² Zwężte omówienie Fondo Concistoriale zob. K. A. Fink: *Das Vatikanische Archiv*. Rom 1951 s. 59-66; L. Pásztor: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina*. Città del Vaticano 1970 s. 127-144; R. Ritzler: *Per la storia dell'Archivio del Sacro Collegio*. W: *Mélanges Eugène Tisserant* vol. 5/2 Città del Vaticano 1964 Studi e Testi 235 s. 320-323; inwentarz niektórych jego serii opublikował A. Mercati w: *Sussidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano*. Vol. 1 Roma 1926 Studi e Testi 45 s. 203-219.

³ Bliższe informacje zob. artykuł w niniejszym numerze biuletynu s. 74-85 — H. Fokciński: *Procesy informacyjne*.

⁴ K. A. Fink: *op. cit.* s. 62-64; L. Pásztor: *op. cit.* s. 135-136; R. Ritzler: *Die bischöflichen Informativprozesse in den «Processus Consistoriales» im Archiv des Kardinalkollegs bis 1907*. Römische Historische Mitteilungen 2:1957-58 s. 204-220.

⁵ L. Pásztor: *op. cit.* s. 64-65; R. Ritzler: *op. cit.* s. 322; R. Ritzler: *Bischöfliche Informativprozesse im Archiv der Datarie*. Römische Quartalschrift 50:1955 s. 95-101.

niony w czasie kwerendy w 1962 r.⁶ Do opublikowanego katalogu⁷ tychże procesów wkrađło się szereg pomyłek. Między innymi jako miejsce przechowywania protokołów procesów informacyjnych podawana jest stale Bibliotheca Apostolica Vaticana (BAV), zamiast Archivum Secretum Vaticanum (ASV). Ta błędna informacja pochodzi z mylnego odczytania pierwszej klatki tychże mikrofilmów, na których BAV oznacza pracownię, w której zostały mikrofilmy sporządzone, a nie miejsce przechowywania akt.

2. Akta konsystorialne.

Acta Camerarii — to rodzaj urzędowego diariusza o sprawach, które były omawiane na konsystorzach papieskich, zwłaszcza zwyczajnych. Głównie dotyczą one obsady wyższych beneficjów kościelnych, z czym związane były pewne opłaty także na rzecz Kolegium kardynalskiego. Początkowo były redagowane osobiście przez kardynała Kamerariusza Kolegium, później, prawdopodobnie od 1541 r. przez « clericos Sacri Collegii ». W 1793 r. zaprzestano prowadzenia akt w dotychczasowej formie, a zastąpiono je zbieranymi tzw. « fogli concistoriali », na których już od końca XVII w. spisywano wszystkie sprawy, które miały wejść pod obrady konsystorza. Seria ta liczy 61 woluminów i obejmuje okres od 1489 do 1866 r. Materiał ugrupowany jest chronologicznie według konsystorzy. Oprócz właściwych « akt », znalazło się — zwłaszcza w późniejszych tomach — sporo korespondencji związanej tematycznie z obradami konsystorzy⁸.

Acta Vicecancellarii — zachowane w 19 woluminach dla okresu od 1492 do 1632 r. są analogicznym diariuszem jak *Acta Camerarii*, ale sporządzonym na użytek Kancelarii papieskiej, kierowanej właśnie przez Wicekanclerza⁹.

W polskiej literaturze przedmiotu T. Długosz¹⁰ wprowadził niezbyt dokładną nazwę *Acta Cameraria* i odpowiednio do tego

---

⁶ Zob. J. Kłoczowski: *Kwerenda polska w archiwach watykańskich w 1962 r.* Przegląd Historyczny 55:1964 s. 257-266.

⁷ Zob. *Katalog mikrofilmów Ośrodka ABMK nr 1.* Oprac. B. Kumor — Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 6:1963 s. 93-153.

⁸ Por. L. Pásztor: *op. cit.* s. 131-133.

⁹ Zob. L. Pásztor: *op. cit.* s. 139-140.

¹⁰ Zob. T. Długosz: *Biskupi polscy XVII i XVIII wieku, obsada, dyspensy, taksy.* Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 5:1958 z. 2 s. 73-98.

Acta Vicecancellaria, co stało się chyba przyczyną jeszcze bardziej mylnego określenia jako Akta Kamery¹¹.

W Kurii rzymskiej istniały dwa urzędy obejmujące sprawy finansowe — Kamera Apostolska (Camera Apostolica) oraz Kamera Kolegium kardynalskiego (Camera S. Collegii). Pierwszym urzędem kierował Kamerariusz Sw. Kościoła (Camerarius Sanctae Romanae Ecclesiae), drugim Kamerariusz Kolegium kardynalskiego (Camerarius Sacri Collegii). Zakres spraw w jednym i drugim był oczywiście różny. Bardzo trafną charakterystykę obydwu urzędów podał ks. Jan Dudziak¹².

Wśród serii archiwalnych w zespole Kamery Apostolskiej nazwa Acta Cameraria — tym bardziej Vicecancellaria, nie występuje. Co najwyżej, można by tak określać całość akt tego urzędu. Polskie określenie akta Kamery sugeruje i jest faktycznie używane poprawnie jako ogólne określenie dokumentów pochodzących z Kamery Apostolskiej. Wspomniani autorzy, a za nimi inni, omawiają jednak i korzystają z dokumentacji Kamerariusza Kolegium kardynalskiego. Dlatego też poprawnym określeniem, nie wprowadzającym w błąd, powszechnie nadto używanym, pozostaje łacińska nazwa serii *Acta Camerarii*. Na język polski można ją przełożyć jako Akta Kamerariusza — i odpowiednio do tego Akta Wicekanclerza, ewentualnie, dla uniknięcia dalszych nieporozumień, z dodatkiem — Akta Kamerariusza Kolegium kardynalskiego.

H. F.

---

¹¹ Zob. W. Müller: *Diecezje w okresie potrydenckim*. W: *Kościół w Polsce*. T. 2 Kraków 1969 s. 118 nn.

¹² J. Dudziak: *Pobieranie annat papieskich*. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 14:1967 z. 5 s. 61-97, a zwłaszcza uwagi na s. 61-64 i 89.

STAN KWERENDY INSTYTUTU W ARCHIVUM SECRETUM VATICANUM

Wyniki dotychczasowych poszukiwań archiwalnych w Archiwum Watykańskim były już dwukrotnie ogłoszone w czasopiśmie historycznych polskich¹. Obecne ich zestawienie zamieszczamy nie tyle z uwagi na przebadanie znacznej liczby dalszych serii czy zespołów archiwalnych, ile ze względu na wprowadzenie nazw i układu serii według schematu podanego w niniejszym numerze biuletynu. Przy okazji podane zostaną najogólniejsze dane o zasobie archiwalnym ASV za nowszym przewodnikiem po zbiorach Archiwum Watykańskiego L. Pásztor². Strony podane w nawiasach po nazwie serii odnoszą się do tej właśnie pracy, gdzie można też znaleźć szersze omówienie wskazanych materiałów archiwalnych. Również z tego opracowania pochodzą: liczba jednostek wymienionego zespołu czy serii oraz ramy chronologiczne znajdujących się w nich materiałów. Poprzednie zestawienia wyników kwerend były podane według układu — dzisiaj w znacznej mierze już nieaktualnego — K. A. Finka³. Za tym autorem przytaczamy nadal — w nawiasach — liczbę jednostek i daty, jeśli brak ich w przewodniku Pásztor.

Krzyżyk przy liczbie klatek mikrofilmu oznacza, że całość lub znaczna część zmikrofilmowanego materiału została już wcześniej przekazana do Polski i jest dostępna m. in. na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

---

¹ H. Fokciński: *Stan i perspektywy informacji źródłoznawczej o polonicach archiwalnych we Włoszech*. Kwartalnik Historyczny 82: 1975 s. 811-820; Tenże: *Istituto Pontificio degli Studi Ecclesiastici*. Studia Źródłoznawcze 20: 1976 s. 284-286.

² L. Pásztor: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina*. Città del Vaticano 1970.

³ *Das Vatikanische Archiv*. Rom 1951.

Zespoły i serie		Liczba jednostek archiwalnych	Daty ramowe	Liczba przejranych jednostek	Liczba klatek mikrofilmu
I	1 Registra Vaticana (s. 31-33)	2020	872-1595	308	673
	3 Arm. XXXI	(72)		10	
	4 Arm. XXXIII	(68)		9	
	9 Arm. XLII (17-18)	224	1478-1676	33	
	10 Arm. XLIV (18-19)	102	1265-1730	44	946+
	16 Arm. LII (19-21)	65	XV-XVIII	2	
	21 Concilium Tridentinum	(155)		8	631
II	1 Introitus et Exitus (30)	565	1279-1524	502	513
	7d Obligationes communes (39)	31	1408-1798	31	507
	7e Obligationes particulares (30)	6	1420-1482	9	21
	7f Servitia minuta (30)	3	1418-1455	3	146
	7g Taxae (38-39)	38	1426-1724	3	22
III	1 Instrumenta Miscell. (204-206)	7866	893-1903	181	1276
IV	Registra Avenionensia	(353)		111	1675+
V	1 Registra Supplicationum (52-53)	7363	1342-1899	47	460
	2 Registra Lateranensia (25-27)	2467	1389-1897	286	3538+
	3 Brevia Lateranensia (54-56)	2883	1490-1908	24	
	5 Processus Datariae (64-65)	262	1622-1900	208	1199+
VI	a 10 Nunziatura di Fiandra (81-82)	250	1553-1795	3	
	a 11 Nunziatura di Francia (82-83)	727	1527-1809	2	
	a 13 Nunziatura di Germania	(818)	(XVI-XIX)	26	3687
	a 18 Nunziatura di Polonia	(397)		436	264617+
	a 22 Nunziatura di Spagna (85)	491	1524-1808	5	
	a 24 Nunziatura di Venezia	(420)	(1524-1807)	453	164540
	a 28 Lettere dei Principi (91-93)	300	1515-1808	246	3680+
	a 29 Lettere dei Cardinali (94)	211	1572-1809	56	
	a 30 Lettere dei Vescovi e Prelati (94-95)	533	1500-1810	368	505
	b 1 Miscellanea Armadi (I-XV) (200-204)	1488	XVI-XIX	45	1210
	c Nunziature diverse (86-87)	308	1462-1807	28	5631+
	f Archivio d. Segreteria di Stato - parte moderna (98-111)		1814-1913	237	17159+
	g 8 Archivio della Nunziatura di Monaco di Baviera (242)	(181)	1818-1913	6	1330
	g 11 Archivio della Nunziatura di Varsavia (243)	(195)	1587-1796	195	96915+
	g 12 Archivio della Nunziatura di Venezia (243)	(90)	(1658-1795)	90	22653

g 13	Archivio della Nunziatura di Vienna (243)	(2149)		228	46865+
i	Archivio d. Congr. degli Affari Eccl. Straordinari (305-328)		1814-	2	1596+
VII 1 a	Segreteria dei Brevi (115-118)	6218	1566-1908	654	1577
1 b	Segreteria dei Brevi Indulgentiae perpetuae (118)	578	1625-1908	8	
2	Minutae brevium in forma gratiosa (72-73)	469	1523-1678	349	
3	Epistulae ad Principes (121-122)	380	1560-1914	229	9054+
4	Abbate de Curia (57-62)	38	1733-1908	3	
6	Scrittore Segreto (62-64)	49	1730-1897	41	
VIII 5	Fondo Garampi (210)	(673)		6	3311+
6	Fondo Pio (223-224)	292	XVI-XVII	11	
IX 1 g	Fondo Gesuiti (236-237)	61	1545-1826	59	766
2	Fondo Borghese (213-214)	2000	1592-1621	15	3644
4	Carte Farnesiane (220-221)	21	XVI	3	
7 a	Acta Camerarii (131-133)	61	1489-1866	60	518
7 b	Acta Vicecancellarii (139-140)	18	1492-1632	19	193
7 c	Acta Miscellanea (138-139)	100	1409-1809	100	457
7 c ^{bis}	Archivum Consistoriale Acta Congr. Consist. (140)	4	1655-1759	4	
7 d	Processus Consist. (135-136)	299	1563-1906	274	20.010+
8 a	Acta Congr. Consist. (140-142)	368	1584-1908	279	35.146
8 c	Iuramenta (136)	28	1654-1904	16	637+
X 2 a	Archivum S. Romanae Rotae Manualia (182)	1051	XVI-XVIII	87	588
2 b	Archivum S. Romanae Rotae Positiones (183-184)	3819	1627-1870	293	4.327
3 a	Archivio della S. Congr. dei Vescovi e Regolari, Registrum Episcoporum (159-160)	344	1573-1908	102	549+
3 b	Archivio della Congr. dei Vescovi e Regolari, Registrum Regularium (159-160)	307	1599-1908	138	
4 a	Archivum S. Congr. Rituum Processus (170-171)	4800	XVII-XX	67	32.137+
29 a	Archivum S. Congr. Concilii Relationes dioecesium (151-152)	1090	1590-1908		776+
B 1	Archivum Arcis B - F (21-24)	1653	X-XIX	24	82
2	Archivum Arcis I-XVIII (21-24)	6720	X-XIX	656	

zestawiła Krystyna Sadowska

WYKAZ ZMIKROFILMOWANYCH
 ARCHIWALIÓW WATYKAŃSKICH
 UDOSTĘPNIANYCH W PUNKCIE INFORMACYJNYM
 W WARSZAWIE

	za okres	klasyfi- kacja repert. topogr.
ACTA CONGREGATIONIS CONSISTORIALIS (<i>Acta Congr. Consist.</i>)	XVI-XIX	IX a 8
ARCHIVIO DELLA NUNZIATURA DI VIENNA (<i>ANVien.</i>)	XVII-XIX	VI g 13
ARCHIVUM S. CONGREGATIONIS RITUUM Processus (<i>ACongr. Rit. Proc.</i>)		X 4 a
ARCHIVUM S. ROMANAE ROTAE Manualia (<i>Rot. Man.</i>)	XVI	X 2 a
Positiones (<i>Rot. Posit.</i>)	XVII	X 2 b
EPISTULAE AD PRINCIPES (<i>Epist. ad Princ.</i>)	XVI-XIX	VII 3
FONDO BORGHESE (<i>Fondo Borgh.</i>)	XVI	IX 2
INSTRUMENTA MISCELLANEA (<i>Instr. Misc.</i>)	XIV-XIX	III 1
LETTERE DEI PRINCIPI E TITOLATI (<i>Lett. Princ.</i>)	XVI-XVIII	VI a 28
LETTERE DEI VESCOVI E PRELATI (<i>Lett. Vesc.</i>)	XVII	VI a 30
NUNZIATURA DI GERMANIA (<i>NGerm.</i>)	XVI,XVIII	VI a 13
NUNZIATURA DI POLONIA (<i>NPol.</i>)	XVI-XIX	VI a 18
NUNZIATURA DI VENEZIA (<i>NVen.</i>)	XVI-XIX	VI a 24
REGISTRA LATERANENSIA (<i>Reg. Lat.</i>)	XV-XVIII	V 2
REGISTRA SUPPLICATIONUM (<i>Reg. Suppl.</i>)	XV	V 1
REGISTRA VATICANA (<i>Reg. Vat.</i>)	XIII,XV	I 1

ASV ACTA CONGREGATIONIS CONSISTORIALIS

(*Acta Congr. Consist.*)

IX 8 a

Seria ta nie jest jeszcze definitywnie uformowana; prawdopodobnie włączone w nią będą różne grupy materiałów tego samego pochodzenia, znajdujące się obecnie osobno¹. Nie ma jeszcze numeracji. Materiał ułożony jest według kolejnych, ramowych dat woluminów. Odzwierciedla działalność Kongregacji dotyczącą głównie opiniowania procesów informacyjnych na beneficja konsystorialne, spraw erekcji, unii, zmian czy znoszenia diecezji, kościołów i klasztorów, a także wynikającą z posiadanej przez nią władzy sądowniczej. Są to więc różnego rodzaju akty, korespondencja z poszczególnymi biskupami czy innymi osobami, z Sekretariatem Stanu czy Kongregacją « de Propaganda Fide », dekrety, rezolucje, a także materiały dotyczące spraw wewnętrznych Kongregacji. Dokumentacja zebrana w pierwszym tomie (1584-1589) wyprzedza nawet datę utworzenia Kongregacji (1588). Seria kończy się na roku 1908. Liczy około 370 jednostek.

W Instytucie przeszukano 279 tomów. Prawie z wszystkich odnalezionych dokumentów polskich sporządzono mikrofilmy (35146 okienek), udostępniane już również w Warszawie.

---

¹ Pásztor L.: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina negli archivi ecclesiastici d'Italia* (w skrócie: *GFAL*). Città del Vaticano 1970 s. 140-142; por. też notę 26 w Tabeli (IX 7^cbis).

ASV ARCHIVIO DELLA NUNZIATURA DI VIENNA

(*ANVien.*)

VI g 13

Zespół ten jest jednym z wielu archiwów nuncjatur, zdeponowanych w ASV jeszcze w ubiegłym wieku. (Cf. wzmiankę o Archiwum Nuncjatury Warszawskiej przy opisie serii « Nuncjatura Polska », s. 66). *ANVien.* obejmuje zasadniczo lata 1607-1913, liczy 549 woluminów i około 1600 plik dokumentów¹. We wcześniejszej części dadzą się wyodrębnić pewne grupy tematyczne, dotyczące np. zakonów, diecezji, obrządków, spraw poli-

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 243; — Fink K.A.: *Das Vatikanische Archiv*. Rom 1951 s. 93; — *ASV. Ind.* 1055.

tycznych czy matrymonialnych. W późniejszych partiach materiał grupowano według kryterium pochodzenia czy przeznaczenia, stąd poszczególne tomy zawierają oryginały listów, głównie Sekretariatu Stanu lub też Kongregacji « de Propaganda Fide », inne natomiast — minuty lub kopie pism nuncjuszy, wysyłanych do Kurii Rzymskiej.

Seria obfituje w polonica. Z odszukanych dotąd materiałów polskich (w ok. 200 woluminach) przesłano do Warszawy 6644 klatki mikrofilmowe — z 22 tomów, głównie z ciągu numerów 67-201A (wiek XVII-XIX). Dotyczą one m.in. zakonów, spraw obrządku wschodniego i niektórych diecezji.

ASV ARCHIVUM S. CONGREGATIONIS RITUUM

Processus (*ACongr. Rit. Proc.*)

X 4 a

Archiwum Kongregacji Rytów mieści się aktualnie przy siedzibie obecnej Kongregacji dla Spraw Świętych, jednakże część jego, a mianowicie materiały dotyczące zakończonych już procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, przekazana została do Archiwum Watykańskiego. Główna seria *Processus* liczy 4800 woluminów czy plik dokumentów z XVII-XX wieku¹. Materiały tego samego pochodzenia można odnaleźć również w Paryżu, w Bibliothèque Nationale, dokąd wywieziono znaczną część archiwów Kurii Rzymskiej w czasach napoleońskich. Odszukane i zmikrofilmowane polonica zawierają procesy następujących osób²: Wincentego Kadłubka*, Jana Kantego*, Salomei*, Kunegundy*, Jolanty, Rafała Chylińskiego*, Jakuba Strepy, Kazimierza Wyszyńskiego*, Jana z Dukli*, Ładysława z Gielniowa*, Stanisława Papczyńskiego, Andrzeja Boboli*, Jozafata Kuncewicza, Stanisława Kostki*, Melchiora Grodzieckiego i Czesława Odrowąża*.

Procesy te mieszczą się w 91 tomach. Sporządzone mikrofilmy liczą 35206 klatek. Wszystkie zostały przesłane do punktu informacyjnego w Warszawie.

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 170.

² Gwiazdka wskazuje, że materiały znajdują się zarówno w Archiwum Watykańskim, jak i w Bibliothèque Nationale w Paryżu.

ASV ARCHIVUM SACRAE ROMANAE ROTAE

Manualia (*Rot. Man.*)

X 2 a

Manualia — księgi prowadzone przez notariuszy audytorów — zawierają protokoły przebiegu spraw, od wniesienia aż do wyroku najwyższego trybunału apelacyjnego Kościoła. W Archiwum Watykańskim seria ta obejmuje materiał od 1464 do 1800 r., licząc łącznie z numerami podwójnymi 1051 tomów¹. *Manualia* z wieku XIX znajdują się w Archivio di Stato di Roma.

W Instytucie dotychczas opracowano 65 tomów w dwóch ciągach: tomy 82-127 i 249-265. Wszystkie pochodzą z pierwszej połowy lub z lat pięćdziesiątych XVI wieku. Materiał polski jest stosunkowo obfity. Jedynie w tomie 116 nic nie znaleziono. Zmikrofilmowano i przesłano do Warszawy dokumentację z 23 tomów o łącznej liczbie 1500 okienek.

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 182-183; — *ASV. Ind.* 1057.

Positiones (*Rot. Posit.*)

X 2 b

Seria ta zawiera różnorodne akta i dokumenty (sumariusze, memoriały, orzeczenia) prezentowane audytorom przez prokuratorów i adwokatów w prowadzonych sprawach spornych. *Positiones* liczą ponad 3800 jednostek archiwalnych z lat 1627-1870¹. W przebadanych przez Instytut tomach 1-275 (do roku 1656) odnaleziono ponad 100 spraw pochodzących z następujących diecezji: chełmińskiej, gnieźnieńskiej, krakowskiej, lwowskiej, płockiej, poznańskiej, warmińskiej, wileńskiej, włocławskiej, wrocławskiej i żmudzkiej. Wszystkie mikrofilmy z tych dokumentów w liczbie 4327 okienek (z 67 tomów) znajdują się już w Warszawie.

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 183-184; — *ASV. Ind.* 1072.

ASV EPISTULAE AD PRINCIPES (*Epist. ad Princ.*)

VII 3

Seria ukształtowała się w wyniku działalności Sekretariatu « dei Brevi ai Principi », wyłonionego z grona osobistych sekre-

tarzy Ojca św. Zawiera zasadniczo oryginały listów przychodzących i minuty czy też registry dokumentów papieskich. Pisma dotyczące spraw wchodzących w kompetencje innych organów Kurii, chociażby brewe wydane zostało przez ten Sekretariat, w zasadzie pozostaje w archiwum danego organu kompetentnego. Liczne woluminy przynależne do tej serii można odnaleźć w innych zespołach, zwłaszcza w *Armarium XLIV* i *XLV*; dla wieku XVIII w serii Sekretariatu Stanu *Lettere dei Principi e Titolati*. Wolumen 21 serii *Sec. Brev.* (cf. Tabela VII 1) pochodzi również z tego Sekretariatu. I odwrotnie — niektóre tomy mają inne pochodzenie, np. z serii *Lettere Latine*. (VII 8).

Zespół obejmuje lata 1560-1914 licząc około 380 jednostek (numeracja jest tylko częściowa, 1-292 wol.)¹.

Przebadano już większą część serii. Znaleziono polonica w 229 tomach. Przesłano do Warszawy mikrofilmy (7040 okienek) ze 158 tomów, spośród numerów 1-270, obejmujących lata 1560-1855.

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 121-122.

ASV FONDO BORGHESE (*Fondo Borgh.*)

IX 2

Materiały archiwalne tego zespołu pochodzą zasadniczo z lat pontyfikatu Klemensa VIII z rodu Aldobrandini (1592-1605) i Pawła V z rodu Borghese (1605-1621). Fondo zawiera również liczne dzieła biblioteczne. W roku 1892 przekazane zostało do ASV przez rodzinę Borghese. Dokumentacja dotyczy głównie spraw dyplomatyczno-administracyjnych stanowiąc poważne uzupełnienie odpowiednich działów, tzw. Nuncjatur, archiwum Sekretariatu Stanu — podobnie jak materiały z *Barberiniani Latini*, serii Biblioteki Watykańskiej.

Fondo liczy około 2000 woluminów¹. Polonica znaleziono dotychczas w 26 tomach. Do Warszawy przewieziono mikrofilmy (5720 klatek) z 14 tomów, z ostatnich lat XVI wieku.

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 213-216.

Seria ta, a właściwie zbiór, zawiera jedne z najstarszych dokumentów Archiwum Watykańskiego, sięga bowiem roku 819. Kończy się na roku 1903. Objęta jest numeracją 1-7866, liczy ponadto 39 pak¹; nie jest jednak zamknięta, gdyż ciągle wzbogaca się o dokumenty nie mieszczące się w innych seriach. W XVIII w. przeniesiona została do ASV z Archiwum Zamku Anioła. W późniejszym okresie, szczególnie na początku wieku XX, dokonywano różnych dalszych translokacji i wymian. Stąd pochodzą duże różnice nie tylko w numeracji, ale i w określaniu serii w sygnaturach dokumentów publikowanych zwłaszcza w wieku XIX. W zasadniczym zrębie serię tę tworzą pergaminy; sporo jest jednak i pojedynczych dokumentów papierowych, a też fascykułów czy fragmentów woluminów. Nazwa « instrumenta » określa główny typ dokumentacji — instrumenty notarialne. Słowo « miscellanea » — obok wyrażenia ich różnego pochodzenia, specyfikuje także setki innych dokumentów, najrozmaitszego typu i niejednakowej wartości. Można tu znaleźć bulle, listy biskupów i książąt, relacje czy zapiski osób związanych z Kurią Rzymską, czy też fragmenty niewiadomego pochodzenia.

Wybrane polonica (95 dokumentów), to głównie oryginalne instrumenty notarialne. Prezentują one liczne inserty, nieraz wielostopniowe, m.in. dokumentów papieży i biskupów. Dotyczą przeważnie dziesięcin, świętopietrza i innych trybutów, zbieranych na naszych terenach na rzecz Stolicy Apostolskiej. Są też protokoły i procesy spraw spornych, np. zatargów krzyżackich, a też dokumenty fundacyjne, różne relacje czy zapiski kolektorów itp. Dokumenty polskie sięgają końca XIII (w odpisie) i dochodzą do lat osiemdziesiątych wieku XIX. Najbogatszy jest wiek XIV. Większość dokumentów z najwcześniejszego okresu można odnaleźć i utożsamić w wydawnictwach Theinera i Ptaśnika. Posiadane z tej serii mikrofilmy (1276 okienek) dokumentów zarówno dotyczących Polski, jak i wartości ogólnokościelnej, przesłano już do Warszawy.

---

¹ ASV. *Ind. Instr. Misc. cronologico.* — ASV. *Ind. Instr. Misc. numerico* n. 32.

ASV LETTERE DEI PRINCIPI E TITOLATI

(*Lett. Princ.*)

VI a 28

Principi to seria Sekretariatu Stanu, gromadząca oryginały listów nie tylko królewskich, książęcych itp., ale też, w dużym zakresie, przychodzących od osób duchownych, np. kardynałów czy biskupów, mimo że w zasadzie ich korespondencja znajduje się w seriach odrębnych (cf. Tabela VI a 29, 30). Są też registry listów wysyłanych przez Sekretariat. Część tomów pochodzi z serii *Epistulae ad Principes* — zespołu Sekretariatu « dei Brevi ai Principi »; zawierają one minuty listów papieskich (np. wol. 230, 274). Seria liczy około 300 jednostek (woluminy z numeracją 1-280 i kilkanaście plik) zasadniczo z okresu 1515-1808¹.

Przebadano z niej przeszło 2/3 materiału. Prawie w każdym woluminie są polonica. Do Warszawy przesłano już mikrofilmy (1761 okienek) z 22 tomów, z XVI-XVIII w.

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 91-93.

ASV LETTERE DEI VESCOVI E PRELATI (*Lett. Vesc.*) VI a 30

Seria *Vescovi* należy, tak samo jak powyższa, do Sekretariatu Stanu. Liczy ponad 530 jednostek (woluminy, paki, fascykuły), obejmuje lata 1500-1810¹. Nazwą « prelati » w zasadzie objęci są gubernatorzy prowincji Państwa Kościelnego. Natomiast wśród korespondencji z biskupami (ich oryginały oraz minuty czy registry pism Sekretariatu) znajduje się sporo materiałów polskich.

W Instytucie zarejestrowano polonica z wol. 1-287. Dziesięć pierwszych tomów pochodzi z wieku XVI, reszta — z XVII i XVIII (do r. 1769). Na razie przesłano do Warszawy materiały z lat 1610-1613 z tomów 19 i 20 (ponad 500 okienek mikrofilmowych).

---

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 94-95.

ASV NUNZIATURA DI GERMANIA (*NGerm.*)

VI a 13

NGerm. jest serią o podobnym charakterze, jak nasza « Nuncjatura Polska ». Pochodzi zasadniczo z lat 1515-1809, ale niektóre woluminy sięgają wieku XIV i XV. Objęta jest numeracją 1-787¹, faktycznie jednak woluminów jest więcej.

Polonica zarejestrowano dotąd w 22 tomach. Do Warszawy przesłano mikrofilmy (4677 jednostek) z 10 tomów, z wieku XVI i XVIII.

---

¹ Pásztor L.: *Archivistica*. Roma 1970 s. 30. — Fink K. A.: *op. cit.* s. 90.

ASV NUNZIATURA DI POLONIA (*NPol.*)

VI a 18

Tak zwane « Nuncjatury » w Archiwum Watykańskim, to integralne serie Sekretariatu Stanu, w którym do roku 1814 (praktycznie do 1810) grupowano korespondencję dyplomatyczną według terytoriów, których dotyczyła (cf. Tabela VI a). Później wprowadzono rubryki (cf. VI f). Obecnie w literaturze modyfikuje się sygnaturę tej starszej części, zaznaczając przynależność danych serii do Sekretariatu, podając: *SS Polonia*, *SS Germania*, *SS Venezia* itd., a też *SS Principi*, *SS Cardinali*, *SS Vescovi* (cf. serie omówione wyżej). Z punktu widzenia archiwistycznego zespołami przeciwstawnymi do « Nuncjatur » są liczne, autonomiczne, zdeponowane później w ASV, a r c h i w a nuncjatur z tychże terytoriów (cf. Tabela VI g). Dla Polski będzie to Archiwum Nuncjatury Warszawskiej (*ANVars.*, VI g 11) przekazane do ASV w wieku XIX.

Trzon serii *NPol.*, podobnie jak innych analogicznych, stanowią oryginalne listy nuncjuszy przysyłane do Sekretariatu — często z załączonymi listami biskupów, książąt czy innych osób kierowanymi do nuncjuszy, często udokumentowane szeregiem akt urzędowych, szczegółowych relacji, opinii itp. Sporą grupę dokumentacji stanowią pisma innych osób bezpośrednio przychodzące do Sekretariatu. Inny rodzaj dokumentacji zasadniczej to minuty i registry listów wysyłanych do Polski. W korespondencji dyplomatycznej dużo miejsca zajmują szyfry. Obok materiałów typowych dla danej serii znajduje się również dokumentacja o innej przynależności archiwalnej, np. oryginały wychodzące

z Sekretariatu Stanu czy różnych kongregacji, kierowane do nuncjuszy — własność nuncjatury, której archiwum, niestety, ukształtowało się dopiero za ostatnich siedmiu nuncjuszy w Polsce przedrozbiorowej (1754-1796) i poszerzone zostało o dwadzieścia kilka tomów registrów z lat 1587-1712¹.

Główny zrąb serii *NPol.* stanowią materiały z lat 1561-1810, jednakże w kilku tomach przekraczają te ramy (1541-1834), a także poprzez kopie sięgają nawet w. XIII (Add. 1). Seria objęta jest numeracją 1-396, jednak liczy 436 jednostek — z racji na numery podwójne i dodane jeszcze 24 tomy (Additamenta). Inwentarz serii sporządził P. Savio², archiwista ASV.

Całość została zmikrofilmowana (264.617 klatek) i jest już udostępniana w punkcie informacyjnym w Warszawie.

---

¹ Inwentarz *ANVars.* opublikowany został przez W. Meysztowicza: *De Archivio Nuntiaturae Varsaviensis quod nunc in Archivio Secreto Vaticano servatur.* Vaticani 1944 *Studia Teologiczne* 12 s. 45-89. — Por. też artykuł L. Bienkowskiego: *Archiwum Nuncjatury Warszawskiej.* *Studia Źródłoznawcze* 21: 1976 s. 125-133.

² *De actis Nuntiaturae Poloniae, quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt.* Vaticani 1947 *Studia Teologiczne* 13 s. 7-78.

ASV NUNZIATURA DI VENEZIA (*NVen.*)

VI a 24

« Nuncjatura Wenecka », podobnie jak powyższe, polska i niemiecka, jest częścią integralną archiwum Sekretariatu Stanu — przeciwstawną innemu zespołowi, Archiwum Nuncjatury Weneckiej, zdeponowanemu w ASV (cf. Tabela VI g 12). Seria, objęta numeracją 1-420, liczy 453 tomy z racji na numery dodatkowe. Materiał pochodzi z lat 1524-1807¹, obfituje w polonica. Zmikrofilmowana została cała seria (164.540 okienek) i prawie w całości jest już w Warszawie.

---

¹ Cf. Fink K. A.: *op. cit.* s. 86. — ASV. *Ind.* 1024.

ASV REGISTRA LATERANENSIA (*Reg. Lat.*)

V 2

O pochodzeniu tej serii i jej miejscu wśród innych registrów bull mówimy przy opisie Registrów Watykańskich. Jest ona w zasadzie kontynuacją Registrów Awiniońskich. Registry Late-

raneńskie (nazwa ta związana jest z faktem przechowywania ich od 1817-1892 r. na Lateranie) obejmują lata 1389-1897, liczą 2467 woluminów¹. Materiał serii podzielony jest częściowo na pewne klasy tematyczne, wyodrębniane już w *Reg. Aven.*

W Instytucie przebadano ponad 200 tomów, głównie z ciągów numerycznych: 800-1000, 1200-1400, 1800-2000 — z XV-XVIII w. Częściowo sporządzono z nich mikrofilmy (1000 okienek) i przesłano odbitki do Warszawy. Materiały ze 100 początkowych tomów, przebadanych przez J. Flagę² znajdują się w formie mikrofilmów na KULu, a także w Instytucie w Rzymie. Dokumenty z początkowych 20 tomów wydane zostały przez E. Długopolskiego w *Monumenta Poloniae Vaticana* t. 8³.

¹ Giusti M.: *Studi sui registri di bolle papali*. Città del Vaticano 1968. *Collectanea Archivi Vaticani* 1 s. 13, 152-159; — Pásztor L.: *GFAL* s. 25-27.

² *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KULu*. Lublin 1970 n. 18 s. 134-136.

³ *Acta Bonifacii Papae IX*. Fasc. 1 (1389-1391). Cracoviae 1939-1946.

ASV REGISTRA SUPPLICATIONUM (*Reg. Suppl.*)

V 1

Serię tę, jedną z największych w ASV, tworzą tomy z przepisami, zasadniczo w Datarii, suplikami oryginalnymi kierowanymi do Ojca świętego. Dotyczyły one łask zwyczajnych, czyli głównie spraw beneficjalnych, absolucji i dyspens z forum zewnętrznego. Woluminy (7363 jednostki) obejmują lata 1342-1899¹.

Spośród przebadanych 47 tomów przesłano do Warszawy w formie mikrofilmów (453 klatki) dokumentację z 22 tomów z lat pontyfikatu Innocentego VIII (1484-1492).

¹ Pásztor L.: *GFAL* s. 52-53.

ASV REGISTRA VATICANA (*Reg. Vat.*)

I 1

Tomy oznaczone *Reg. Vat.* stanowią kolekcję, najstarszą w ASV, registrów bull papieskich, pochodzących z różnych urzędów Kurii Rzymskiej, do końca wieku XIV jednakże głównie z Kancelarii Apostolskiej. Poprzez jedenastowieczną kopię, *Reg. Vat.* 1, seria sięga 872 r., kończy się na roku 1595. Liczy 2020 tomów¹, do końca XIV wieku pergaminowych. Za okres awinioń-

ski Registry Watykańskie są odpisami dokumentów serii *Registra Avenionensia*², zawierającej pełniejszą, w nowoczesnym już sensie prowadzoną rejestrację pracy Kancelarii. Kontynuacją materiałów tego urzędu w następnym okresie są woluminy stanowiące odrębną serię, *Registra Lateranensia*. Natomiast *Reg. Vat.* od końca XIV w. zawierały, już teraz głównie, registry bull wysyłanych *per Cameram* i w mniejszym zakresie *per viam secretam*. Expedycję bull poprzez te trzy drogi kontynuowano i po roku 1595, z tym, że dokumentację przechowywano już osobno, w archiwach poszczególnych urzędów. Jednakże ogromna jej część uległa zniszczeniu czy rozproszeniu. Bulle wysyłane *per viam secretam* znalazły swe odzwierciedlenie w grupach woluminów minut bull Sekretariatu Breviów, pełniących funkcję registrów.

Registry bull papieskich zawsze budziły ogromne zainteresowanie wśród badaczy i w największym już stopniu zostały opracowane nie tylko w zakresie historii powszechnej (publikacje niemieckie, francuskie)³, ale i polskiej. Wydawnictwa Theinera za dany okres głównie opierają się na materiale Registrów Watykańskich. Poszukiwania więc archiwalne, w tej serii szczególnie, wymagają szerszej, uprzedniej rejestracji dokumentów już opublikowanych. W Instytucie przebadano około 300 tomów z zakresu całej serii. Akcja mikrofilmowania z powyższych względów prowadzona była w ograniczonym zakresie. Do Warszawy przesłano polonica w postaci mikrofilmów (ponad 500 okienek) z 48 tomów registrów głównie Aleksandra IV, Urbana IV, a zwłaszcza Innocentego VIII (XIII i koniec XV wieku).

T. Z.

---

¹ Giusti M.: *op. cit.*, *I Registri Vaticani e le loro provenienze originarie* s. 1-96, 129-148.

² 354 woluminy z lat 1304-1417, cf. Meysztowicz V.: *Archivi Secreti Vaticani prospectica descriptio in schedis*. Romae 1946 scheda 48; — Giusti M.: *op. cit.* s. 13, 149-151; — Pásztor L.: *GFAL* s. 25. — Polonica z początkowych tomów opublikowane zostały przez J. Ptaśnika: *Analecta Vaticana 1202-1366*. Cracoviae 1914. Monumenta Poloniae Vaticana t. 3. Dokumenty polskie z dalszych woluminów: 167-234, zarejestrowane przez J. Flagę, znajdują się już w Polsce, na KULu, w postaci mikrofilmów (por. cyt. wyżej artykuł w *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KULu*) — a także w Instytucie w Rzymie.

³ Cf. Giusti M.: *op. cit.* s. 125-128.

NORMY ZAMAWIANIA I KORZYSTANIA Z REPRODUKЦИИ MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH W ARCHIWUM WATYKAŃSKIM

Dyrekcja Archiwum Watykańskiego na życzenie osób zainteresowanych podejmuje się wykonywania kopii manuskryptów archiwalnych metodami fotograficznymi.

Z uwagi na liczne prośby o uzyskanie reprodukcji za pośrednictwem Instytutu podajemy ważniejsze normy obowiązujące w Archiwum Watykańskim w tym zakresie oraz dla orientacji — cennik opublikowany przez zarząd Archiwum. Podobnie jak kursy walut zagranicznych, tak i ceny ulegają w ostatnim okresie częstym zmianom.

N o r m y ASV

Prośbę zredagowaną w miarę możliwości na formularzach przyjętych w Archiwum należy kierować bezpośrednio do Archiwum Watykańskiego.

Na fotokopiowanie całych woluminów lub znaczniejszych ich części należy uzyskać specjalne zezwolenie Dyrekcji Archiwum.

Zabrania się używania otrzymanych reprodukcji do celów handlowych.

Osoba zamawiająca zobowiązana jest do przestrzegania wyżej wymienionych norm i przesłania do Archiwum jednego egzemplarza każdej publikacji, w której zostały wykorzystane dokumenty otrzymane z Archiwum Watykańskiego.

C e n n i k (ceny podano w lirach włoskich — Lit.)

	format (cm)	cena
Mikrofilm negatywowy 35 mm.		
— każda klatka	0,24×0,36	100
(Z zasady jedna klatka obejmuje jedną stronę. Najniższa opłata za mikrofilm z jednego woluminu lub teczki — 2000 Lit).		

— Mikrofilm z całego woluminu lub teczki, każda klatka	0,24×0,36	90
Odbitka fotograficzna z mikrofilmu	15×21	450
	21×30	600
Negatyw na szkłe lub błonie fotograficznej z jedną odbitką	13×18	3000
	18×24	4500
Odbitki fotograficzne z negatywów (nie mi- krofilmowych)	9×12	700
	13×18	800
	18×24	1000
	24×30	1200
	30×40	3600

U w a g a

Korzystający z materiałów udostępnianych przez Papieski Instytut Studiów Kościelnych przed przystąpieniem do ich rozpowszechniania są zobowiązani uzyskać zgodę Instytutu bądź innych właścicieli praw autorskich, przez niego wskazanych.

R. P.

REGULAMIN

korzystania ze zbiorów Instytutu — w Warszawie

1. Punkt informacyjny w Warszawie udostępnia badaczom:
a) historyczne materiały źródłowe mikrofilmowane przez rzymską placówkę Instytutu, b) dotyczące ich repertoria — w formie dokumentacyjnych i tematycznych kartotek, c) różnego typu pomoce metodyczno-archiwalne. Ponadto pośredniczy w kwerendach naukowych odpowiadających zakresowi prac Instytutu.
2. Materiały udostępnia się z zachowaniem zobowiązań podjętych wobec instytucji, z których one pochodzą.
3. Niesamodzielnymi pracownicy naukowcy chcący korzystać z materiałów archiwalnych, winni przedstawić pisemne skierowanie kierującego pracą, instytutu lub uczelni, które biorą na siebie zobowiązania zawarte w niniejszym regulaminie.
4. Zezwolenia na korzystanie z mikrofilmów względnie fotokopii udziela kierownik punktu lub jego zastępca na pisemną prośbę zainteresowanego, zredagowaną według formularza obejmującego: a) dane personalne, b) określenie materiału, z którego dana osoba pragnie skorzystać, c) temat zamierzonej pracy, d) zobowiązanie dostarczenia 2 egzemplarzy ogłoszonej drukiem pracy czy artykułu, e) zobowiązanie przestrzegania przepisów niniejszego regulaminu.
5. Korzystający z mikrofilmów i fotokopii zobowiązani są wypełniać karty ewidencyjne poszczególnych jednostek archiwalnych.
6. Ze wszystkich zbiorów można korzystać tylko na miejscu.
7. Publikacja czy ewentualne powielanie większych grup materiałów wymaga specjalnej zgody kierownictwa Instytutu.

8. Materiałów udostępnionych jednemu badaczowi w ramach określonego terminu zasadniczo nie udziela się innym osobom.
9. Korzystającym nie wolno zmieniać porządku ułożenia materiałów, dokonywać zmian w tekście, czynić na nim notatek czy znaków.
10. W wypadku uszkodzenia materiałów osoba korzystająca pokrywa wyrządzone szkody w wysokości ustalonej przez kierownictwo Instytutu.
11. W razie nie zachowania powyższych przepisów regulaminu tak indywidualnym pracownikom jak i instytucjom może być cofnięta zgoda na korzystanie ze zbiorów.
12. Pracownia punktu informacyjnego jest czynna w poniedziałki i piątki w godz. 9-13, we wtorki i czwartki w godz. 15-19.

PROCESY INFORMACYJNE
W KURII RZYMSKIEJ PRZED NADANIEM
WYŻSZYCH BENEFICJÓW KOŚCIELNYCH
DO POCZĄTKÓW XVI WIEKU

Przed nadaniem wyższych beneficjów kościelnych, tzw. konsystorialnych¹, czyli biskupstw, niektórych opactw i klasztorów, przeprowadzany był — do połowy XVI wieku w Kurii rzymskiej, od Soboru Trydenckiego również poza Rzymem — proces informacyjny². Głównie poprzez przesłuchanie świadków, ale też w oparciu o nadesłane listy, pisma i dokumenty osób zainteresowanych prowizją czy konfirmacją³ starano się uzyskać niezbędne

---

¹ Określenie beneficja konsystorialne obejmuje beneficja nadawane na posiedzeniach papieskiego konsystorza zwyczajnego (*consistorium secretum*). Tryb postępowania przy ich nadawaniu był jednakowy bez względu na to, czy prowizja dotyczyła biskupstwa, opactwa czy klasztoru. Dla ścisłości należy jednak dodać, że nie wszystkie prowizje na beneficja konsystorialne miały miejsce na konsystorzach. Czasem były nadawane na innego rodzaju zgromadzeniach kardynałów z papieżem, a czasem nawet bez informowania kolegium kardynalskiego. Zob. L. Pásztor: *Le cedole concistoriali*. Archivum Historiae Pontificiae 11: 1973 s. 209-268, w szczególności s. 219-222; *Concilium Tridentinum*, ed. Societas Goerresiana. T. 12 Friburgi Brisgoviae 1930 s. 201.

² Materiały wykorzystane w niniejszym opracowaniu dostarczają dostatecznych dowodów, że początków procedury procesowej nie należy upatrywać dopiero w uchwałach soboru laterańskiego V (1512-1517), ani tym bardziej soboru trydenckiego zakończonego w 1564 r. Praktyka ta jest o wiele wcześniejsza. Niesłuszny jest także pogląd, że procesy informacyjne dla terenów leżących poza Italią i otaczającymi ją wyspami były od zakończenia soboru trydenckiego przeprowadzane poza Kurią rzymską. De facto, przynajmniej do lat dziewięćdziesiątych XVI w., blisko połowa procesów miała miejsce w Rzymie. Natomiast, wbrew innemu równie powszechnemu twierdzeniu, znaczna część procesów informacyjnych dla terenu Włoch i otaczających je wysp, nie była przeprowadzana w Kurii rzymskiej. Autor przygotowuje szersze opracowanie tego tematu.

³ W prawie kanonicznym papieskie potwierdzenie kandydata przedstawionego drogą prezentacji, nominacji lub zwykłej prośby osoby do tego upoważnionej, nosi miano — prowizji; potwierdzenie elekta wysuniętego drogą postulacji czy wyborów nosi miano konfirmacji. W źródłach szesnastowiecznych to rozróżnienie jest już dość konsekwentnie stosowane. Dla uproszczenia jednak, w niniejszym opracowaniu słowem prowizja będzie

wiadomości tak co do osoby prezentowanego kandydata, jak i sytuacji samego beneficjum. Ostateczne zatwierdzenie należało już od początku XV wieku do wyłącznych kompetencji Stolicy Apostolskiej i miało miejsce na naradzie papieża z kolegium kardynalskim⁴. Obecni na konsystorzu kardynałowie, a zwłaszcza kardynał relator⁵, czyli ten, który miał zleczone zebranie informacji i przedstawienie ich na forum konsystorza, mieli znaczny udział w procedurze mianowania na wyższe godności. Zasięg uprawnień oraz pełnionych funkcji zmieniał się oczywiście w poszczególnych okresach.

Pierwsze dochowane w oryginale teksty zarówno protokołu z przeprowadzonego procesu informacyjnego jak i relacji prowizyjnej pochodzą z 1507 roku⁶. Sama jednak czynność badania kandydatów w Kurii rzymskiej oraz zwyczaj składania sprawozdania na konsystorzu papieskim przez kardynałów są o wiele wcześniejsze. Przy obecnym stanie badań nie jesteśmy w stanie podać wyczerpującego zarysu powstania i rozwoju tych instytucji prawnych. Niemniej można wskazać na szereg podstawowych elementów, które pozwalają doszukiwać się ich genezy o kilka wieków wcześniej.

Po ostrej walce ze zwyczajem nadawania przez panujących

---

określane jedno i drugie. Jeśli zajdzie natomiast potrzeba podkreślenia jakiejś różnicy w procedurze, wówczas będą użyte obydwa terminy w sensie ścisłym.

⁴ Zob. E. Göller: *Die Grundlagen des päpstlichen Benefizialwesens und die Praxis der Stellenbesetzung zur Zeit des grossen Schismas* w: *Repertorium Germanicum* t. 1 Berlin 1916 s. 47*.

⁵ Do dzisiaj w literaturze przedmiotu używa się, jeśli nie wyłącznie, to z zasady, innego określenia, mianowicie kardynał ponens. Tymczasem w źródłach XV i XVI wieku, w różnego rodzaju dokumentach i pismach papieskich, a także obradach soboru trydenckiego prawie wyłącznie występują terminy: referente cardinale, ad relationem cardinalis, relationem facere, a sam kardynał jest określany właśnie słowem relator. Nazwa ponens trafia się sporadycznie i na określenie raczej tylko czynności aniżeli osoby, a przynajmniej od XVI wieku stosowana jest z reguły do prowizji dokonanej na wniosek papieża — Sanctissimo ponente lub Sanctitate Sua proponente. W XV i na początku XVI wieku o wiele już częściej mamy do czynienia z nazwą kardynał commissarius. Chociaż terminy ponens, relator, commissarius w odniesieniu do procesów informacyjnych wydają się oznaczać to samo i ten sam zakres czynności, nie ma jednak racji, aby w opracowaniach stosować nazwę, która w źródłach w zasadzie nie występuje.

⁶ Zob. Archivum Secretum Vaticanum (dalej ASV), *Archivum Arcis Armaria I-XVIII* (dalej cyt. AA. Arm. I-XVIII) 2837.

godności kościelnych, czyli tzw. inwestytury, Kościół odzyskał — potwierdzony w Konkordacie Wormackim (1122) — wpływ na swobodną obsadę stolic biskupich. Odtąd wybór biskupa staje się w coraz większym stopniu domeną kapituł katedralnych, a prawo potwierdzania elekta powraca do uprawnień metropolity. Stopniowo jednak i jedno i drugie w coraz większym stopniu przechodzi do prerogatyw władzy papieskiej. Zresztą już dużo wcześniej papieże potwierdzali wybory metropolitów z terenu Włoch. Obecnie rozciągają te uprawnienia na opactwa i klasztory wyjęte oraz biskupstwa bezpośrednio podległe Stolicy Apostolskiej. Zwiększa się też zakres ustanawianych rezerwacji. Do Rzymu odwołują się bowiem kapituły w wypadku, kiedy metropolita odmówił potwierdzenia dokonanego wyboru. Papieże ingerują nadto w wielu takich wypadkach, jak zaniedbanie się kapituły w wyborze biskupa w określonym czasie, nierozstrzygnięcie sporów wynikłych w czasie wyborów, naruszenie obowiązujących przepisów prawa kanonicznego, a także w razie przeszkody w objęciu stanowiska przez wybranego kandydata⁷.

Już sama natura spraw, których rozstrzygnięcie zastrzegają papieże swojej władzy, zmuszała ówczesną administrację kurialną do szukania sprawnych sposobów uzyskania maksimum niezbędnych informacji, a zarazem kompetentnej ich oceny. W związku z tym szybko narastają odnośne przepisy prawne. Powtarzany wielokrotnie przez następne stulecia dekret « Cum in cunctis »⁸, określający przymioty wymagane od kandydatów na bi-

---

⁷ Zob. J. B. Sägmüller: *Die Tätigkeit und Stellung der Cardinäle bis Papst Bonifaz VIII*. Freiburg i. B. 1896 s. 62-69; E. Göller: *op. cit.* s. 44*. W jakimś stopniu kwestię tę podejmują wszystkie szersze omówienia procesów informacyjnych. Krótkie zestawienie dawniejszej literatury zob. H. Jedin: *Die Reform des bischöflichen Informativprozesses auf dem Konzil von Trient* w: H. Jedin: *Kirche des Glaubens — Kirche der Geschichte* t. 2 Freiburg im Brsg. 1966 s. 444 przyp. 1.

⁸ Cum in cunctis sacris ordinibus et ecclesiasticis ministeriis, sint aetatis maturitas, gravitas morum et litterarum scientia inquirendae; multo fortius in episcopo haec oportet inquiri, qui ad aliorum cura positus, in se ipso debet ostendere, qualiter alios in domo Dei oporteat conservari. Ea propter, ne quod de quibusdam pro necessitate temporis factum est, trahatur a posteris in exemplum; praesenti decreto statuimus, ut nullus in episcopum eligatur, nisi qui iam trigesimum annum aetatis exegerit, et de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam vita et scientia commendabilis demonstratur. Tekst przyjęty na soborze laterańskim III, za papieża Aleksandra III (1159-1181) — c. 7 Cum in cunctis X de

skupstwo, datuje się z okresu pontyfikatu Aleksandra III (1151-1181), a praktyka stwierdzania w Kurii rzymskiej — przynajmniej w stosunku do niektórych beneficjów — czy konkretna osoba je posiada i czy wybory odbyły się zgodnie z prawem, znajduje potwierdzenie w postanowieniach soboru laterańskiego IV (1215)⁹.

Dla kierunku dokonujących się zmian charakterystyczne jest wprowadzenie do dyktatu bulli prowizyjnych zwrotu « de fratrum nostrorum consilio »¹⁰. W samą formę i sposób przeprowadzania badania, tzw. później procesu informacyjnego, wprowadza szeroko pismo papieskie zatwierdzające wybór biskupa Piacenzy w 1199 r.¹¹ Spotykamy w nim po raz pierwszy wiadomość, że proces przeprowadzają trzej kardynałowie, po jednym przedsta-

---

elect. I, 6. Zob. *Canones et decreta Sacrosancti Oecumenici Concilii Tridentini* ... Romae 1862 s. 310.

⁹ Ceterum, qui ad Romanum pertinent immediate Pontificem, ad percipiendam sui confirmationem officii eius se conspectui, si commode fieri potest, personaliter repraesentent, aut personas transmittant idoneas, per quas diligens inquisitio super electionibus et electis possit haberi ... *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. Ed J.D. Mansi, t. 22 Venetiis 1778 k. 1014 cap. 26. Przepisy powyższe zostały przejęte w dekretach papieża Grzegorza IX — c. 44 Nihil X de elect. I. 6.

¹⁰ J.B. Sägmüller: *op. cit.* s. 67. Inne wcześniejsze świadectwa podaje tenże sam autor w trzecim rozdziale, pod tytułem: *Bisithümer und Bischöfe* s. 62 nn.

¹¹ Nos ergo, volentes de forma electionis fieri certiores, sicut moris est approbati, de processu ipsius per venerabilem fratrem nostrum Ioannem, Albanensem episcopum, et dilectum filium Ioannem, tituli s. Priscae presbyterum, et Gregorium, s. Mariae in Aquiro diaconum, cardinales inquiri fecimus diligenter. Et tam per examinationem nuntiorum ipsorum, quam ex decreti tenore nobis exhibiti cognovimus evidenter electionem canonicam exstitisse. Verum quoniam in huiusmodi duo tanquam potissima requiruntur, quod scilicet electio sit et idonea sit electi persona, quorum primum eligentium factum, secundum autem electi meritum respicit, et ob hoc duplex sit examinatio necessaria, electionis videlicet et electi, licet per examinationem praemissam de forma electionis canonicae redditi fuerimus certiores, tuam tamen personam velut absentem examinare nequivimus. Caeterum, quia quorundam fratrum nostrorum assertio, qui te plenius cognoverunt, super vita pariter et scientia laudabile tibi testimonium perhibebant et hoc ipsum praesumi poterat evidenter ex eo, quod in ordine Cisterciensi et ad prioratus officium et ad abbatae regimen assumptus fuisti et in utroque laudabiliter conversatus, nos tam tuae personae quam ecclesiae Placentinae amplio rem volentes gratiam exhibere, de consilio fratrum nostrorum electionem ipsam, sicut canonicae facta est, approbantes, eam duximus auctoritate apostolica confirmandam. Tekst przytacza i omawia Sägmüller: *op. cit.* s. 68.

wicielu każdego z trzech stopni. Nie ma jednak pewności, czy było to regułą i czy odnosiło się także do terenów pozawłoskich.

Papież Aleksander IV (1254-1261) żąda już wyraźnie, aby arcybiskupi i elekcji na beneficja bezpośrednio podległe Stolicy Apostolskiej osobiście stawiali się w Kurii¹². Dalej odnośne ustawodawstwo rozwinął papież Grzegorz X (1271-1276)¹³, a zwłaszcza Mikołaj III (1277-1280)¹⁴. Dekrety tych papieży, sankcjonujące zasadę przeprowadzania procesów informacyjnych w Kurii, nie jednak o roli kardynałów nie wspominają¹⁵. Znamienna jest wszakże wiadomość o zarządzeniu papieża Bonifacego VIII (1294-1303), który « die s. Ioannis [...] revocavit omnes provisiones vacaturas, factas tempore Coelestini, praedecessorum suorum et etiam per ipsum et per Gerardum in Francia. Suspendit etiam omnes archiepiscopos, episcopos et alios, qui habuerunt dignitatem per Coelestinum sine consilio cardinalium sive non factos ut consuevit in consistorio »¹⁶.

¹² Bliższe omówienie zob. A. Gottlob: *Die Servientaxe im 13. Jahrhundert*. Stuttgart 1903 s. 23 nn.

¹³ Zob. E. Göller: *op. cit.* s. 46*.

¹⁴ W dekretale c. 16 Cupientes VI de elect. I, 6 (E. Göller: *op. cit.* s. 46*, a za nim inni mylnie podają de elect. I, 9) czytamy m. in.: Hac generali et in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut omnes electi cathedralium vel regularium ecclesiarum, quorum electionum confirmationes vel infirmationes ad ipsius sedis examen deducit immediata subiectio vel appellatio interiecta devolvit, infra unum mensem... ad sedem ipsam iter arripiant et extunc... petituri suarum electionum confirmationes vel prosecuturi electiones suas, quibus poterunt modis licitis comparere cum omnibus actis, iuribus et munimentis suis et processus suos contingentibus coram nobis personaliter teneantur. H. Jedin: *op. cit.* s. 441-442 powołując się na pracę J. B. Sägmüllera: *Die Thätigkeit und Stellung der Cardinäle bis Papst Bonifaz VIII*, s. 68, twierdzi, że w powyższym dekretale znajduje się również potwierdzenie wiadomości o prowadzeniu badania kandydatów na biskupstwa przez trzech kardynałów, przedstawicieli każdego z trzech stopni kardynalskich. Tego jednak w dekretale nie ma, a wynikło chyba z pośpiesznej lektury książki Sägmüllera, gdzie przed wzmianką o dekretale podaje autor odnaleziony przez siebie przypadek zlecenia przez papieża sprawy procesu trzem kardynałom. To swoje twierdzenie Jedin podtrzymuje w dalszym rozwinięciu tematu — s. 442-443, kreśląc w ten sposób mylną linię rozwoju procedury procesowej. Wypada też sprostować dalszą informację Jedin o trzykrotnym użyciu w dekretale słowa « processus » na oznaczenie prawnej formy przeprowadzania badania w Kurii rzymskiej. Termin ten użyty jest faktycznie i więcej razy, ale zawsze oznacza protokół z przeprowadzonej elekcji (jak we fragmencie wyżej przytoczonym), który elekt lub jego pełnomocnicy mają obowiązek przedłożyć w Rzymie do zbadania.

¹⁵ Por. przyp. 12 i 13.

¹⁶ J. B. Sägmüller: *op. cit.* s. 67.

Wyraźnie zatem stwierdzona jest nie tylko obecność kardynałów, ale dobitnie podkreślona została konieczność ich zgody jako warunek ważności nadania beneficjum, która to czynność powinna mieć miejsce na konsystorzu. Pozostaje to w pełnej zgodności z tym, co wiemy już skądinąd o pozycji i znaczeniu kolegium kardynalskiego w tym okresie czasu¹⁷. Urzędowe diariusze spraw omawianych na konsystorzach, tzw. akta konsystorialne, zachowały się dopiero od początku XV wieku i to nie w oryginale lecz w odpisach¹⁸.

Pierwszą odnotowaną w nich wiadomość o składaniu sprawozdania przez dwóch kardynałów w sprawie prowizji na opactwo spotykamy pod datą 26 lutego 1411 r.¹⁹ W cztery lata

¹⁷ Brak jak dotąd, pełniejszego opracowania dziejów Kolegium kardynalskiego, a zatem i funkcji jaką pełnili na konsystorzu. Najnowszym studium początków tych instytucji jest praca Hansa-Waltera Klewitza: *Reformpapsttum und Kardinalkollegium*. Darmstadt 1957. We wstępie omawia autor dotychczasowe opracowania z tego zakresu.

¹⁸ Akta konsystorialne przechowywane dzisiaj w ASV w części określonej Archivio Concistoriale lub też Fondo Concistoriale (dawniej bardziej znane jako Archivio del Sacro Collegio lub Archivio della Congregazione Concistoriale) podają przede wszystkim w formie bardzo zwartej sam wynik narad papieża z kardynałami na konsystorzach zwyczajnych (w literaturze używa się częściej tłumaczenia dosłownego, konsystorz tajny — *consistorium secretum*) oraz równie krótkie notatki z konsystorzy publicznych. Obecnie wydzielone zostały trzy serie: dwie oryginalnych akt (z małymi wyjątkami) znane pod nazwami *Acta Camerarii* (z lat 1489-1866) i *Acta Vicecancellarii* (lata 1492-1632) oraz seria *Acta Miscellanea*, za lata 1409-1809, zawierająca głównie odpisy dwu poprzednich serii i w części zbiór prywatnych notatek różnych kardynałów. Nawet ta najobszerniejsza seria nie stanowi zbioru ciągłego i pełnego. Pierwszy wolumen obejmuje bowiem lata 1409-1434, po czym następuje duża luka aż do 1489 r. Braki te uzupełniają po części woluminy znajdujące się dzisiaj w innych seriach, jak np. *Arm. XXXI* vol. 52 dla lat 1439-1489, *Obligaciones et Solutiones* vol. 66, 72, 82-83, dla okresu 1433-1489.

Jeszcze innym zespołem zawierającym, jak się wydaje, w głównej mierze odpisy z wyżej wymienionych serii, przynajmniej dla okresu wcześniejszego, jest niedawno opisane przez L. Pásztor archiwum Substituti Consistorialis Auditoris Papae. Krótkie informacje na temat powyższych serii i Archiwum Substytutu zob. L. Pásztor: *Guida delle Fonti per la storia dell'America Latina negli archivi della Santa Sede e negli archivi ecclesiastici d'Italia*. Città del Vaticano 1970. Pierwszy inwentarz *Acta Camerarii* (*Acta Cam.*) i *Acta Vicecancellarii* (*Acta Vicecanc.*) oraz *Acta Miscellanea* (*Acta Misc.*) opublikował A. Mercati w *Sussidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano* t. 1. Roma 1926 s. 203-213. Od tego jednak czasu pierwsza i trzecia z wymienionych serii została znacznie powiększona o dalsze woluminy.

¹⁹ ASV *AConsist.*, *Acta Misc.* vol. 1 f. 14. — Item Dominus Noster

później, w tych samych aktach konsystorialnych, znajdujemy trzy, zupełnie nietypowe dla nich wpisy powiadomienia kancelarii papieskiej o dokonanych prowizjach, przesłane przez kardynałów, którzy mieli zlecone zadanie zebrania wiadomości na temat przeprowadzonej elekcji i wybranej osoby, oraz przedstawienia uzyskanych informacji papieżowi²⁰.

Szczególnie obszerny jest tekst odnoszący się do prowizji klasztoru benedyktyńskiego Matki Boskiej de Jugo Dei w diecezji lionńskiej we Francji. Antypapież Jan XXIII (1410-1415) zlecił zbadanie okoliczności elekcji kardynałowi P. d'Ailly. Ten po zapoznaniu się z nadesłanymi dokumentami i przesłuchaniu przedstawionych przez pełnomocników świadków orzekł, że postulowany na opata Andrzej Segnini « erat iura et moribus ac alios sufficienter idoneus et utilis ad dictum monasterium obtinendum »²¹. Zebrane przez siebie wiadomości i wydaną opinię, z powodu wyjazdu papieża, przekazał kardynałowi G. Filiastri, który jako wysłannik obradującego wtedy soboru konstancjeńskiego udawał się do Fryburga, gdzie przebywał aktualnie papież.

Wspomniane dokumenty dają w sumie dość szczegółowy obraz czynności poprzedzających nadanie prowizji, a spełnianych przez kardynałów. Wyraźnie potwierdzony jest fakt zlecenia zebrania informacji « commissa fuit per olim Dominum Ioannem XXIII Reverendissimo in Christo Patri et Domino D. Cardinali Cameracensi informatio electionis seu postulationis fratris Andree ». Dalej szczegółowo przedstawiony jest sposób postępowania « fuerunt producta coram dicto Domino Cardinali instru-

---

facta relatione per Rev.mos in Christo Patres et Dominos, Dominos de Spagnia et Burdegalen. S.R.E. Cardinales ad hoc commissarios deputatos declaravit fratrem Brandanum [...] non habere ius in dicta abbatia cum tempore suae provisionis non vacaret. Akta zawarte w tym woluminie w większości znajdują się także w innej jeszcze serii ASV, mianowicie *Miscellanea, Armarium XI* vol. 121A. Obydwa kodeksy, jak sądzi L. Pásztor, są prawdopodobnie kopiami innego woluminu. Zob. jego: *Le cedole* s. 211 przyp. 5.

²⁰ *Analecta Romana*. Ed. I. Korzeniowski. Kraków 1894 s. 29-30. Wszystkie trzy prowizje miały miejsce 28 kwietnia 1415 r. we Fryburgu, gdzie aktualnie przebywał papież Jan XXIII (1410 - 29 V 1415). Korzeniowski dwa krótsze teksty wydał w całości, a trzeci tylko zasygnalizował.

²¹ *Tamże*. Prawdopodobnie tak to powiadomienie jak i dwa poprzednie zostały wysłane dopiero po upływie roku, o czym informuje dopisek na s. 29 — f. 69v *Scriptum manu propria die octava mensis Iunii anno D. MCCCCXVI. G. Cardinalis S. Marci.*

menta unum videlicet super electione seu postulatione praedicti, et aliud mandati seu procuratorii ad dictum negotium pro dicto fratre Andrea prosequendo, postea vero fuerunt per certum Procuratorem in dicto instrumento nominia [sic] nominati certi testes tam super habilitate dicti Andreae, quam super existentia et valore dicti monasterii producti, jurati ac etiam examinati ». Z kolei ma miejsce przedstawienie uzyskanych przez kardynała informacji, poprzedzone bardzo typowym dla protokołów procesów informacyjnych z XVI wieku wprowadzeniem: « Quibus instrumentis et testibus visis et diligenter examinatis reperitur et constat prout sequitur videlicet, quod dictum monasterium vacaverat ultimatum ... ». W końcu podany jest punkt docelowy, do którego zmierzały podjęte czynności: « ... praedictus Cardinalis Cameracensis praefatus dictam suam informationem dedit Reverendissimo in Christo Patri et Domino Domino Cardinali S. Marci, ut nomine suo relationem dictae commissionis dicto Domino olim Ioanni papae fatetur »²².

O spełnieniu tego polecenia powiadamia tenże kardynał w słowach: « Ego Guilhelmus tit. s. Marci feci relationem de praemissis Domino olim Ioanni papae, qui de persona dicti fratris Andreae Segnini providit dicto monasterio et illum praefecit in abbatem »²³.

Należy stwierdzić, że przedstawiony sposób postępowania oraz szereg charakterystycznych określeń i sformułowań w nich nie odbiega od formy stosowanej w XVI wieku i określanej jako *processus*. Pewne szczegóły, jak obecność tylko dwóch kardynałów przy podejmowaniu decyzji przez papieża i spisanie w takiej formie wyniku badań, były zapewne spowodowane wyjątkową sytuacją, w jakiej doszło do nadania tej prowizji. Podobnie, silne zaakcentowanie w dwu dalszych powiadomieniach Kurii, z tego zresztą samego dnia, że prowizje nastąpiły « de consilio et consensu »²⁴ obydwu obecnych przy tym kardy-

²² *Tamże* s. 29-30.

²³ *Tamże* s. 30.

²⁴ W pierwszym powiadomieniu znajduje się tylko wzmianka o obecności przy podejmowaniu decyzji dwu kardynałów — f. 69. W drugim natomiast piśmie powiadamiający kardynał pisze wyraźnie « me negotium electionis et praefectionis huiusmodi referente necnon de consilio et consensu Rev.mi P. in Christo et D.D. Cardinalis Florentini et mei tunc ad dictum Iohannem Papam Nuntiorum » — f. 69v.

nałów, mogło służyć do podkreślenia mocy prawnej aktów papieża, który za trzy miesiące, 29 maja, zostanie złożony z urzędu.

W każdym razie jest rzeczą oczywistą, że kardynałowie mieli w tym czasie rzeczywisty współdział w podejmowaniu tego rodzaju decyzji, a przedstawiony tok postępowania przed nadaniem prowizji posiada już wszystkie cechy, jakie obserwujemy w ramach procedury szesnastowiecznej, zwłaszcza w pierwszej połowie stulecia, a którą określa się terminem proces informacyjny.

W aktach konsystorialnych czynność zbierania informacji, opiniowania i referowania przez kardynałów ważności dokonanej elekcji i zdatności wybranej osoby jest odnotowywana przed rokiem 1431 raczej rzadko.

Nie może to jednak przesądzać o istnieniu lub nieistnieniu samej praktyki, bo po pierwsze, najstarszy zachowany wolumen tychże akt jest odpisem i podaje wiadomości dopiero od końca 1409 r. Po drugie, są to notatki bardzo zwarte, lakoniczne i sformalizowane o podjęciu samej decyzji nadania beneficjum czy rozstrzygnięciu innych omawianych na konsystorzach spraw. W takim kontekście podanie lub opuszczenie powyższych szczegółów należy przypisać w dużej mierze przyjętej stylizacji zapisu i zwyczajom aktualnie prowadzącego diariusz « kleryka św. kolegium »²⁵. Potwierdzeniem słuszności tej uwagi może być fakt, że w pierwszych latach pontyfikatu Eugeniusza IV (1431-1447) pojawia się dość regularnie w tychże aktach forma « ad relationem cardinalis », która później nie jest kontynuowana²⁶. Jednak już od roku 1421 spotykamy coraz częściej wzmianki o samej funkcji kardynała relatora. Coraz też częściej kardynał ten wymieniany jest imiennie. Nadto od Marcina V (1417-1431), wprawdzie jeszcze rzadko, ale trafiał do tychże akt konsystorialnych dokument, którym kardynał relator zawiadamiał kancelarię papieską o dokonanej na jego wniosek prowizji. Jest to tzw. ceduła konsystorialna kardynała relatora²⁷.

---

²⁵ Szereg informacji na temat funkcji « kleryków św. Kolegium » zob. R. Ritzler: *Per la storia dell'Archivio del Sacro Collegio*. W: *Mélanges Eugène Tisserant* t. 5 cz. 2 Città del Vaticano 1964 s. 301-302.

²⁶ ASV *AConsist.*, *Acta Misc.* vol. 1 f. 184v i nn.

²⁷ Zob. L. Pásztor: *Le cedole* s. 211.

Z okresu pontyfikatu papieża Marcina V zachował się także ciekawy projekt reformy nadawania godności biskupich. W interesującym nas zakresie postulowano, aby nadania wyższych beneficjów miały miejsce na konsystorzach publicznych, co stworzyłoby możliwość szerszej dyskusji nad prawidłowością dokonanego wyboru i nad przydatnością wybranego elekta.

Dalej proponowano, aby w wypadku zgłoszenia jakiegoś sprzeciwu papież powierzył rozpatrzenie sprawy komisarzowi — zapewne był nim także kardynał — który raz jeszcze zbada sprawę i w razie potrzeby zasięgnie dalszych informacji, powołując z urzędu nowych, bardziej kompetentnych świadków²⁸.

Propozycje zawarte w tym projekcie są bardzo symptomatyczne dla okresu dopiero co zakończonej schizmy zachodniej i rodzącego się koncyliaryzmu. Niemniej wiadomo, że nie wszystkie prowizje w tym czasie miały miejsce na posiedzeniach konsystorzy papieskich, a nawet wtedy — nie wszystkie czynności objęte procedurą prowizyjną należały do wyłącznych kompetencji kardynałów. Jeszcze bowiem z drugiej połowy XV wieku zachowało się sporo listów papieskich, zlecających biskupom lub opatom w kraju, w którym zawakowało dane biskupstwo lub klasztor, aby powagą papieską, po zebraniu koniecznych informacji, mianowali osobę odpowiednią na wakujące stanowisko²⁹. Z drugiej strony, z pierwszego roku pontyfikatu papieża Eugeniusza IV (1431-1477) mamy zachowane motu proprio z wiadomością o prowizji dokonanej na wniosek samego papieża, a nie któregoś z kardynałów³⁰.

---

²⁸ Item electiones proponantur in consistorio publico, ut possint opponi defectus contra formam electionis et etiam defectus contra personam: crimina vero, proponantur coram commissario, cui comittitur ibidem per dominum nostrum papam, et hic simpliciter summariae et de plano sine strepitu et figura iudicii examinet negotium per se ipsum, recipiat etiam pro maiori informatione habenda aliquos testes ex officio, de quibus nihil solvatur. Basel Univer. Bibl. E. I, f. 38a-139b, wydał J. Haller: *Concilium Basiliense*, Bd. I Studien und Documente 1431-1437 Basel 1896, s. 165. — H. Jedin: *op. cit.* s. 442 podaje dokładnie rok opracowania projektu — 1423, tymczasem wydawca zaznacza « vor 1423 » (s. 163) i dalej dodaje, że projekt powyższy został w latach 1429/1430 opracowany i poszerzony przez bliżej nie znanego kardynała.

²⁹ Zob. np. *Vetera Monumenta Hibernorum et Scotorum historiam illustrantia*. Ed. A. Theiner. Romae 1864 s. 401-402 nr 779, s. 394-395 nr 771, s. 417-418 nr 791, s. 426-427 nr 802 itd.

³⁰ L. Pásztor: *op. cit.* s. 211 przyp. 7.

W licznie zachowanym materiale archiwalnym z połowy XV wieku sposób postępowania przy nadawaniu prowizji jest poruszany nawet dość często. Natomiast długo brak samej dokumentacji czy choćby wyraźnego potwierdzenia, że wynik przeprowadzonego badania i treść relacji składanej przez kardynała relatora na konsystorzu były spisywane w ustalonej i przepisanej formie. Taka praktyka wydaje się jednak bardzo prawdopodobna. Przemawiają za tym i sama doniosłość spraw i możliwość różnych nadużyć, komplikacji, na co nie brak przykładów z tego okresu. Jeśli nawet nie byłoby to wymogiem prawa, kardynał relacjonujący na konsystorzu musiał sobie robić jakieś notatki, na podstawie których sporządzał następnie wspomnianą już cedułę konsystorialną, a wcześniej przedstawiał sprawę na konsystorzu. Musiał też mieć przygotowany materiał do odpowiedzi na stawiane pytania w czasie dyskusji, a także liczyć się z koniecznością odparcia podnoszonych zarzutów i podania dalszych wyjaśnień.

Na obecnym etapie badań z pierwszą wzmianką użycia określenia « processus » na oznaczenie protokołu z przeprowadzonego w Kurii procesu informacyjnego w ramach zwykłej procedury nadawania prowizji spotykamy się w liście papieża Sykstusa IV (1471-1484) z roku 1475³¹. Najstarszy natomiast oryginalny egzemplarz protokołu z procesu informacyjnego oraz relacji prowizyjnej — ten ostatni wprawdzie mało jeszcze typowy — pochodzi z roku 1507³², a liczniejsze z lat 1516-1520³³.

³¹ « ... postquam dictus Guillelmus episcopus [Ostiensis] in praemissis adhibita diligentia, que in talibus adhiberi consuevit, et examinatis testibus, ac facto processu solenniter et diligenter, in consistorio secreto relationem fecit, ut moris est » — *Vetera Monumenta Hibernorum* s. 476-477 nr 860.

³² ASV AA. *Arm. I-XVIII* 2837. Niekiedy mówi się o zbiorze procesów informacyjnych z okresu pontyfikatu papieża Juliusza II (1503-1513) i Leona X (1513-1521). Jest to o tyle niesłuszne, że z okresu tego pierwszego papieża zachował się jedynie, wyżej wymieniony protokół.

³³ Wszystkie znajdują się w wyżej wymienionym *Archiwum Arcis*, w serii *Arm. I-XVIII*. Nie tworzą one zwartej i chronologicznie ułożonej grupy, lecz są złączone z resztą dokumentacji przygotowywanej prowizji. Znane dzisiaj protokoły z procesów nie wychodzą w zasadzie poza rok 1520. Dawniejsi autorzy mówią o zachowaniu się 200 protokołów z okresu przed Soborem Trydenckim, a nowsi o 45, w rzeczywistości dochoowało się ich tylko 41.

W świetle przytoczonej dokumentacji nie da się utrzymać dotychczasowych poglądów szeregu autorów, którzy wprowadzenie procesów informacyjnych zaliczali do wielkich osiągnięć soboru trydenckiego. Lecz mylne jest także upatrywanie początków tejże procedury dopiero od soboru lateraneńskiego V (1512-1517).

POLONICA W ZESPOLE KONGREGACJI BISKUPÓW I ZAKONNIKÓW

Wśród stałych informacji zamieszczanych w biuletynie pragniemy także podawać na bieżąco wyniki, choćby nawet bardzo ogólne kwerendy prowadzonych w archiwach i bibliotekach zagranicznych, zarówno przez pracowników Instytutu jak i przez inne osoby. W ten sposób trud poszukiwań i zebrany materiał oraz doświadczenie znajdzie pełniejsze wykorzystanie, uniknie się też powtórnego przeglądania tych samych serii i zespołów przez różnych badaczy, o ile oczywiście z jakichś zasadniczych racji nie będzie to konieczne. (Red.)

Archiwum Kongregacji Biskupów i Zakonników w Archiwum Watykańskim jest jednym z bogatszych źródeł do historii Kościoła w Polsce. Obejmuje ono w całości sześć działów tej Kongregacji od 1573 r. do początków XX wieku. Dzieli się na: *Pozycje*, *Wizyty Apostolskie*, *Konsultacje*, *Registry*, *Archiwum Sekretne* i tzw. *Collectanea*. Materiały zebrane w *Pozycjach* i *Registrach* posiadają nadto trzy wyodrębnione sekcje: Biskupów, Zakonników i Zakonnice¹.

Niestety, nie wszystkie dokumenty są już udostępniane badaczom. Spora bowiem część materiałów do chwili obecnej nie doczekała się uporządkowania i skatalogowania.

Poszukując dokumentacji do osiemnastowiecznych dziejów Zgromadzenia Księży Marianów przejrzano *Registry* i odpowiadające im *Pozycje* z sekcji Biskupów za okres 1707 - 1815. W *Registrach* znajdują się tylko krótkie notatki o nadesłanych listach i danych przez Kongregację odpowiedziach. Jest ich ogółem 891 woluminów. *Pozycje* liczące 5776 jednostek archiwalnych zawierają w większości korespondencję oryginalną.

Niektóre lata jak np. 1709, 1723, 1734, 1801-1805 nie zawie-

---

¹ K. A. Fink: *Das Vatikanische Archiv*. Rom 1951 s. 117-118; L. Pásztor: *Guida delle Fonti per la storia dell'America Latina*. Città del Vaticano 1970 s. 156-164.

rają żadnych dokumentów związanych z Kościołem w Polsce. Natomiast za lata 1798-1799, 1808, 1810-1813 brak wszelkiej dokumentacji w sekcji Biskupów. Najprawdopodobniej część archiwaliów Kongregacji zaginęła podczas przewożenia do Francji a następnie powrotu do Rzymu.

Zestawienie spraw dotyczących diecezji polskich za lata 1707-1815 w sekcji Biskupów przedstawia się następująco:

Gniezno	66	Warszawa	13
Poznań	53	Chełmno	12
Kraków	45	Wrocław	5
Wilno	37	Włocławek	4
Płock	35	Żmudź	4
Łuck	24	Kamieniec	3
Przemysł	17	Lwów	2
Warmia	15	Chełm	2
Kijów	14	Brześć	2

Ponadto, pewne sprawy z diecezji warmińskiej, płockiej, gnieźnieńskiej oraz sufraganii trockiej występują w *Registrach* i *Pozycjach* pod terminem Polonia. Natomiast akta polskiego kościoła św. Stanisława w Rzymie znalazły się pod hasłem Roma.

Pod względem treściowym przeważały sprawy personalne i małżeńskie. Jest to sekcja szczególnie obfita w wiadomości o poszczególnych księżach przebywających w tym czasie w Rzymie. Nie mniejszej wagi dla historii Kościoła w Polsce XVIII w. są materiały z zakresu ekonomicznej i prawnej działalności poszczególnych kapituł diecezjalnych, głównie jednak wynajmu i sprzedaży dóbr kościelnych. Interesujące są np. sprawa odbudowy katedry łuckiej i kult cudownego obrazu Matki Bożej w tejże katedrze (*Registra* 1729 vol. 174 f. 12v; 1730 vol. 175 f. 161r-v), założenia domu oratorianów w diecezji poznańskiej, założenia mariawitów i mariawitek w Wilnie przez ks. Stefana Turczynowicza i protest zakonów z terenu Wilna oraz marianów polskich przeciwko nowej fundacji.

Nie brak także spraw o charakterze ogólnokościelnym jak np. wykaz uprawnień biskupów względem zakonników zatrudnionych w pracach duszpasterskich.

Przejrzana sekcja akt archiwum Kongregacji Biskupów i Za-

konników w Archiwum Watykańskim wskazuje na konieczność dalszych poszukiwań we wszystkich pozostałych działach. Mogą one dostarczyć szereg podstawowych informacji dla historii życia kościelnego na terenach polskich².

---

² W ramach prac Instytutu przejrzano w sumie około 80 tomów z *Registrum Episcoporum* (1-40, 298-312) i *Registrum Regularium* (1-12, 261-274) pochodzących z końca XVI, początku XVII i drugiej połowy XIX wieku. Dokumentacja dziewiętnastowieczna została zmikrofilmowana. (Red.)

OMÓWIENIE PERIODYKU ARCHIVUM HISTORIAE PONTIFICIAE

Zamierzeniem Redakcji biuletynu jest stałe informowanie o pracach ośrodków naukowych skupionych głównie na terenie Rzymu, które podejmują w jakimś zakresie problematykę badań nad historią Kościoła w oparciu o bogate archiwalia watykańskie. Planowany jest przegląd bieżących wydawnictw, a zwłaszcza periodyków tychże instytucji pod kątem widzenia przydatności dla warsztatu polskiego badacza.

Rozpoczynamy od mało znanego, a cennego zwłaszcza z uwagi na bogaty dział bibliografii, wydawnictwa Uniwersytetu Gregoriańskiego — ARCHIVUM HISTORIAE PONTIFICIAE. Jednocześnie podajemy apel o nadsyłanie egzemplarzy prac z zakresu problematyki objętej bibliografią na adres Instytutu w Rzymie, aby polski — wcale nie mały dorobek naukowy znalazł swe odzwierciedlenie na forum międzynarodowym.

Znajomość dziejów papieżstwa jak i poszczególnych pontyfikatów ma doniosłe znaczenie dla właściwej rekonstrukcji historii powszechnej zarówno kościelnej jak i świeckiej na przestrzeni wieków. Dlatego też przyjęto z dużym zainteresowaniem inicjatywę Wydziału Historii Kościoła Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie powołania do życia nowego periodyku — *Archivum Historiae Pontificiae*. Pierwszy tom ukazał się w 1963 roku i od tam ukazuje się regularnie jako rocznik o objętości około 700 stron.

Redaktorem wydawnictwa od chwili jego powstania był o. Burkhard Schneider i prowadził je do aktualnie najnowszego tomu 13, kiedy niespodziewana śmierć przerwała jego prace.

Problematykę poruszaną przez *Archivum Historiae Pontificiae* obejmowała już w pewien sposób seria o charakterze monograficznym, wydawana nadal przez Uniwersytet Gregoriański — *Miscellanea historiae pontificiae*. Do dziś liczy ona 42 tomy, co stanowi już dość znaczny wkład do badań nad dziejami papieżstwa w ostatnim okresie. *Archivum* zaczęło się ukazywać w 25-lecie powyższej serii i jest pomyślane jako jej uzupełnienie i poszerzenie.

Charakter międzynarodowy nowej inicjatywy wyraża między innymi skład grupy redakcyjnej, dopuszczenie sześciu języków, w których mogą być ogłaszane prace (angielski, francuski, hiszpański, łaciński, niemiecki i włoski), jak i podejmowana tematyka. Pragnieniem redakcji jest uwolnienie omawianej problematyki od wszelkich partykularyzmów, nawet wyznaniowych, co w tej dziedzinie nie jest zapewne rzeczą łatwą.

Inną charakterystyczną cechą wydawnictwa jest wyraźne staranie się o uwzględnienie w każdym tomie problematyki z różnych dziedzin i różnych okresów historycznych. Ten ostatni wzgląd przyjęto za kryterium kolejności umieszczania poszczególnych prac.

Jak dotąd historycy polscy nie zaprezentowali na łamach tego wydawnictwa żadnego opracowania, czy to o charakterze ogólnym, czy też wyłącznie polskim.

Jako polonika w sensie mniej czy bardziej ścisłym można wymienić następujące pozycje:

Tom 3 (1965) s. 87-126 — W. de Vries: *Innozenz III und der christliche Osten*.

Tom 6 (1968) s. 476-479 — omówienie przez współwydawcę R. A. Grahama, trzeciego tomu *Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale*. Édités par P. Blet, R. A. Graham, A. Martini, B. Schneider, *Le Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes* cz. 1: 1939-1941; cz. 2 lata 1942-1945.

Tom 7 (1969) s. 379-400 — H. Fassbender: *Intervention de Ledóchowski, nonce à Bruxelles, en faveur de l'Église de Pologne (Juin 1862)*.

Tom 8 (1970) s. 215-238 — A. Springhetti: *Ioannes Franciscus Commendone (1524-1584), Legatus Pontificius et Cardinalis, poeta latinus*.

Tom 9 (1971) — recenzje trzech pozycji — R. Lill: *Vaticanaische Akten zur Geschichte des deutschen Kulturkampfes. Leo XIII. Teil 1: 1878-1880*. Tübingen 1970. — omówił B. Schneider, s. 467-470; C. Weber: *Kirchliche Politik zwischen Rom, Berlin und Trier 1876-1888. Die Beilegung des preussischen Kulturkampfes*. Mainz 1970, recenzja B. Schneidera, s. 470-472. *Relationes status dioecesium in Magno Ducato Lituaniae*. 1. Dioe-

ceses Vilnensis et Samogitiae. Roma 1971. Autorecenzja P. Rabikauskasa, s. 479-480.

Tom 12 (1974) s. 207-234 — P. Rabikauskas: *Die Gründungsbulle des lateinischen Bistums Smolensk und andere diesbezügliche Papsturkunden (1636)*.

Tom 13 (1975) s. 401-424 — zawiera opracowanie ks. W. Gramatowskiego, pracownika Instytutu Studiów Kościelnych — *Il fondo liturgico più antico dell'Archivio della S. Congregazione dei Riti (1588-1700)*. Stanowi ono pierwszą próbę omówienia bogatego zasobu archiwum, dzisiaj znajdującego się przy Kongregacji dla Spraw Świętych. Poszerzone ujęcie w języku polskim ukaże się we wstępie do regestów dokumentów polskich z tego archiwum za lata 1588-1632.

Na szczególną uwagę historyka Kościoła, ale nie tylko, zasługuje bardzo bogaty dział bibliografii wypełniający przynajmniej jedną trzecią objętości każdego tomu i liczącej około 4000 pozycji. Zakresem bibliografii objęte są dzieje papieży i papieństwa, traktowane bardzo szeroko i widziane w różnych aspektach. Zasięgiem terytorialnym pragnie objąć całość aktualnie ukazujących się wydawnictw; pod względem formalnym uwzględnia zarówno druki zwarte (również wznowienia po 1961 r.), artykuły, komunikaty jak i recenzje. Układ bibliografii jest bardzo przejrzysty i praktyczny. Prezentowane pozycje posegregowano chronologicznie, według pontyfikatów. Dla pierwszych wieków Kościoła odnotowuje się wszystko, co dotyczy dziejów chrześcijaństwa w Rzymie. Jeśli materiał jest zbyt obfity przy poszczególnych pontyfikatach zastosowano jeszcze dalsze podpodziały rzeczowe i terytorialne. Opracowania ogólne zostały zebrane na początku całej bibliografii w części zatytułowanej — *Generalia* oraz przed każdym z wyodrębnionych sześciu działów, oznaczonych kolejnymi literami alfabetu od A do F oznaczającymi:

A — Generalia	D — Saec. XIV-XVI
B — Saec. I-VII	E — Saec. XVII-XIX
C — Saec. VIII-XIII	F — Saec. XX

Powyższe litery umieszczone są przy każdym, kolejnym numerze noty bibliograficznej, co znacznie ułatwia orientację, a zwłaszcza właściwe odniesienie recenzji umieszczanych pod ko-

niec każdego działu, odnoszących się często do pozycji znajdujących się w tomach wcześniejszych. W ten sposób zainteresowany badacz może z łatwością skompletować całość omówień i recenzji na wybrany temat.

Każdy tom kończy obszerny wykaz skrótów, starannie zestawiony indeks osób oraz indeks systematyczny miejscowości i wybranych zagadnień.

Do każdego rocznika zespół redakcyjny bibliografii przegląda około 1200 tytułów czasopism o charakterze historycznym, prawnym, teologicznym, filozoficznym, z zakresu historii sztuki, czy urbanistyki — nie licząc opracowań zamieszczanych w różnego typu encyklopediach i słownikach, z których uwzględniane są ważniejsze hasła.

W tym dziale nauka polska jest już obecna w większym zakresie, dalece jednak niewspółmiernym w stosunku do liczby prac faktycznie publikowanych.

Aktualnie w Polsce znajdują się trzy komplety omawianego wydawnictwa: w Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, na Wydziale Filozoficznym Księży Jezuitów w Krakowie — ul. Kopernika 26 oraz w Bibliotece Bobolanum — Wydziału Teologicznego Księży Jezuitów w Warszawie, ul. Rakowiecka 61.

KOMUNIKAT

Kierownik działu bibliografii *Archivum Historiae Pontificiae* — Pál Arató zwraca się z prośbą do Redakcji i Autorów prac z zakresu uwzględnianego w tymże wydawnictwie o nadsyłanie na adres — Pontificio Istituto di Studi Ecclesiastici I-00186 Roma, P.zza B. Cairoli, 117 — pełnych tekstów mających służyć za podstawę do sporządzania opisów bibliograficznych.

Znajomość bowiem samego tytułu nie zawsze określa w sposób jednoznaczny i wystarczający całość poruszanej tematyki, co z kolei utrudnia właściwe zakwalifikowanie pozycji do odpowiednich działów przyjętych w bibliografii.

Obecnie systematycznie przeglądanych jest blisko 40 tytułów czasopism polskich, nie licząc pozycji zwartych i serii ciągłych. Tę współpracę z Redakcją *AHP* Instytut zamierza jeszcze bardziej rozwinąć, by informacje o polskim dorobku naukowym dochodziły do szerszego ogółu.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
PAPIESKIEGO INSTYTUTU STUDIÓW KOŚCIELNYCH
W RZYMIE ZA ROK 1975

1. Punkt informacyjny w Warszawie.

W roku sprawozdawczym główny wysiłek i uwaga skierowane były na zorganizowanie punktu informacyjnego w Warszawie, celem pełniejszego udostępniania badaczom krajowym zgromadzonych przez Instytut materiałów. Przewieziono do Polski ponad 300 tys. klatek mikrofilmowych, głównie z archiwów Stolicy Apostolskiej. Między innymi sporządzono kopie pozytywowe z 10 zespołów Archivum Secretum Vaticanum, z Biblioteki Watykańskiej oraz z archiwum Kongregacji dla Spraw Rozkrzewiania Wiary.

Przygotowano do wydania i kontynuowano starania o zgodę władz polskich na druk biuletynu informacyjnego. Pierwszy numer miał przekazać m. in. bliższe informacje na temat przeniesionego do Warszawy zbioru mikrofilmów, przyjętego w Instytucie systemu gromadzenia i opracowywania poloników jak również dać podstawowe wiadomości o zasobie Archiwum Watykańskiego, z którego pochodzi większość materiałów.

Do rozesłania w kraju przygotowano ogólny informatorfolder, zaznajamiający z głównymi założeniami i kierunkami prac prowadzonymi przez Instytut w Rzymie, jak i przewidywanymi dla nowo powstającego punktu w Warszawie. Zawierał on ponadto podstawowe informacje o stanie kwerend i możliwościach bieżącego pośrednictwa w poszukiwaniach za granicą, zwłaszcza na terenie Rzymu.

Głównie do użytku wewnętrznego jak i dla celów informacji sporządzono sumaryczne zestawienie dotychczasowych prac w Archiwum Watykańskim obejmujące wykaz odszukanych i zarejestrowanych, następnie zmikrofilmowanych i zregestrowanych w Instytucie materiałów polskich. Przy opisie poszczególnych serii archiwalnych odnotowano osoby i instytucje, którym już przekazano jakąś część zebranej dokumentacji.

Razem z mikrofilmami i fotokopiami przewieziono część powielonych metodą kserograficzną kartotek, umożliwiających orientację i korzystanie ze zgromadzonych zbiorów. Prawie w całości skopiowano i przewieziono repertorium topograficzne. Punkt dysponuje szeregiem tytułów literatury specjalistycznej, pozycji trudno dostępnych w kraju lub zgoła rzadkich, a dotyczących udostępnianych archiwaliów.

Wszystkie zgromadzone materiały i pomoce mogą już być konsultowane dzięki stałym dyżurom: poniedziałek, piątek w godz. 9-13 oraz wtorki i czwartki w godz. 15-19.

2. Rejestracja, gromadzenie i opracowywanie źródeł.

Z uwagi na powziętą decyzję powielenia części kartotek dla nowego ośrodka w Warszawie, w roku sprawozdawczym skoncentrowano się przede wszystkim na dalszym uzupełnianiu i precyzowaniu elementów opisu zebranej już w kartotekach dokumentacji. Należało także ująć i przedstawić stosowane w Instytucie metody opracowywania dokumentów, ukształtowane na wzór podobnych ośrodków zagranicznych, odbiegających jednak niekiedy od form przyjętych w Polsce.

W miarę możliwości kontynuowano dalsze poszukiwania i rejestrację poloników. Szersze kwerendy były prowadzone m. in. w Archiwum Watykańskim, w zespołach: Archivum Arcis I-XVIII, Miscellanea Armariorum, Archivum S. Congregationis Rituum. Ogółem zarejestrowano ponad 2000 akt dotyczących Polski oraz rozpoczęto przygotowywanie do druku około 800 regestów z serii Sekretariatu Breviów.

Sporadycznie w związku z napływającymi zapytaniami i prośbami prowadzono poszukiwania w kilku innych archiwach, starając się równocześnie w myśl założenia przyjętego w Instytucie o systematyczne rejestrowanie wszystkich poloników z przegłądanej jednostki archiwalnej.

Znacznemu ograniczeniu uległa natomiast akcja mikrofilmowania przejranych materiałów. Na taki stan złożyło się kilka czynników, m. in. konieczność przesunięcia środków finansowych na wykonanie dużej liczby kopii dla ośrodka w Warszawie. Nie bez znaczenia był również znaczny wzrost kosztów wykonania mikrofilmów. Zwolnienie tempa reprodukcji wynika także z faktu, że ważniejsze i zwarte grupy źródeł zostały już wcześniej

zmikrofilmowane. Na obecnym natomiast etapie coraz większego nakładu pracy wymaga samo wstępne ustalenie wartości i przydatności konkretnej grupy dokumentacji, a zwłaszcza czasochłonne ustalanie, na ile materiał jest już znany z dotychczasowych publikacji.

Zbiory archiwalne Instytutu powiększyły oryginalne materiały po zmarłym pracowniku ambasady polskiej przy Watykanie, Witoldzie Bronowskim oraz Stefanii Okuniewskiej-Dehmal, jednej z bardziej znanych osób wśród Polonii rzymskiej.

3. Informacja i udostępnianie zbiorów.

Podobnie jak w latach ubiegłych, szeroko pojęta informacja oraz udostępnianie zbiorów na miejscu i drogą korespondencji należały do zadań, którym cały personel poświęcał najwięcej czasu. Instytucje, wydawnictwa zagraniczne i poszczególni badacze najczęściej są zainteresowani informacjami bio-bibliograficznymi z zakresu nauk kościelnych, zwłaszcza tych, których nie obejmują bieżące bibliografie polskie, ukazujące się nadto z dużym opóźnieniem.

Instytut systematycznie udziela informacji i materiałów do trzech bibliografii międzynarodowych.

W celu ułatwienia bieżącej orientacji w ruchu wydawniczym naszego kraju prowadzona jest stała ekspozycja nowości książkowych i czasopism.

Ze zbiorów Instytutu korzystało na miejscu przeciętnie 70 osób miesięcznie. Na różnego typu zamówienia wykonano 8.900 klatek mikrofilmu, około 800 fotografii i ponad 9.000 odbitek kseroksowych.

4. Biblioteka.

Zasoby biblioteki Instytutu powiększyły się o dalsze 1798 tomów, nie licząc wydawnictw ciągłych i czasopism. Nabytki te wciągnięto do księgi akcesji i częściowo skatalogowano. Nadto wpłynęły dwa większe dary: po zmarłym Witoldzie Bronowskim, przekazany przez Adama Kotwickiego, oraz drugi po zmarłej Stefanii Okuniewskiej.

Z całego księgozbioru wyselekcjonowano ze względów prak-

tycznych, pozycje hagiograficzne i stworzono dla nich osobny katalog.

Podobnie wydzielono działy: teologii, filozofii i prawa kanonicznego, opracowując dla nich uproszczone katalogi alfabetyczne.

Zbiory uzupełniane są przeważnie drogą uzyskiwanych egzemplarzy okazowych od wydawnictw krajowych, głównie: Akademii Teologii Katolickiej, Apostolstwa Modlitwy w Krakowie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Pallottinum, Paxu, SS. Loretanek, św. Jacka, św. Wojciecha, a także wielu wydawnictw diecezjalnych. Z zagranicznych ośrodków należy wymienić przede wszystkim wydawnictwa Uniwersytetu Gregoriańskiego, Instytutu Orientalnego, ośrodków litewskiego i ukraińskiego, OO. Bazylianów, sekcji polskiej Radia Watykańskiego, niektórych polskich domów wydawniczych na Zachodzie, szeregu polskich zgromadzeń zakonnych oraz wielu osób indywidualnych.

Drugim istotnym źródłem napływu — ilościowo prawie równym już wspomnianemu, jest wymiana dubletów z głównymi ośrodkami naukowymi kościelnymi i państwowymi w kraju.

Wszystkie zbiory Instytutu były udostępniane przez cały rok z dwutygodniową przerwą w miesiącu sierpniu.

5. Wydawnictwa i publikacje własne pracowników Instytutu.

W ramach wydawnictw Instytutu ukazał się *Wybór listów Sługi Bożej M. Franciszki Siedliskiej, założycielki sióstr Najśw. Rodziny z Nazaretu*. Znaczną pomocą służył Instytut w przygotowaniu pozycji O. Leonarda k.b. — *Z naszej przeszłości misyjnej*, oraz innego typu pracy ks. Śliwańskiego — *Rok polski*, omawiającej zwyczaje i tradycje religijne w życiu narodu polskiego a przeznaczonej głównie dla polonii zagranicznej.

Przyjęto także do opracowania redakcyjnego wydanie źródeł przygotowanych przez Z. Olszamowską-Skowrońską pod tytułem *Les accords de Vienne et de Rome entre le Saint Siège et la Russie 1880-1882. Les documents authentiques*. Instytut służył również pomocą w opracowaniu 9 tomu z serii *Actes et documents du Saint Siège relatifs a la seconde guerre mondiale. Le Saint Siège et le victimes de la guerre*, wydawanej przez specjalny komitet przy watykańskim Sekretariacie Stanu. Do stałych

zadań Instytutu należy także pomoc osobom studiującym w Rzymie w zebraniu materiałów do prac dyplomowych oraz przygotowaniu ich do druku.

W oparciu o prowadzone poszukiwania i gromadzone materiały pracownicy Instytutu opublikowali bądź przygotowali do druku parę artykułów i recenzji. W bieżącym roku ukazał się m. in. komunikat w Kwartalniku Historycznym (82:1975 s. 811-820) — *Stan i perspektywy informacji źródłoznawczej o polonikach archiwalnych we Włoszech*; w Archivum Historiae Pontificiae (13:1975 s. 401-424) opublikowane zostało omówienie po raz pierwszy zespołu źródeł Kongregacji Rytów — *Il fondo liturgico più antico dell'Archivio della S. Congregazione dei Riti (1588-1700)*. Kilka dalszych prac zostało złożonych do druku w czasopismach polskich i zagranicznych.

Daleko zaawansowane są dwie dalsze prace: rejestry poloników z Kongregacji Rytów za lata 1588-1632 oraz druga o procedurze nadawania wyższych beneficjów kościelnych w Kurii rzymskiej w XVI wieku.

6. Inne formy działalności Instytutu.

Jesienią w lokalu Instytutu miała miejsce prezentacja dorobku wydawniczego Pallottinum z Poznania. Wystawa trwała przez dwa tygodnie, budząc duże zainteresowanie nie tylko zresztą Polonii.

Drugą wystawę zorganizował Instytut z okazji odczytu ks. bpa B. Bejze w dziesiątą rocznicę Soboru Watykańskiego II. Zgromadzono wówczas znaczną część polskich publikacji o tematyce i inspiracji soborowej.

W lutym miał miejsce odczyt o. Moysy-Rosochackiego SI na temat aktualnie obradującej Kongregacji Generalnej Towarzystwa Jezusowego.

Ks. W. Gramatowski, pełniący funkcję sekretarza międzynarodowego stowarzyszenia Associazione Archivistica Ecclesiastica przy Watykanie brał czynny udział w jego działalności przygotowując m. in. do druku biuletyn stowarzyszenia *Archiva Ecclesiae* za lata 1969-1974 wraz ze wszystkimi materiałami X konwencji, jakie miało miejsce w Mediolanie. Na tym zjeździe wygłosił referat pt. *Esperienze nella ricerca dei fondi archivistici*

ecclesiastici della Chiesa polacca dopo le dispersioni causate dagli eventi bellici.

Dwóch pracowników Instytutu wzięło udział w symposium zorganizowanym w Archiwum Watykańskim na temat działalności nuncjatur w XVI wieku, referując stan badań nad nuncjaturami w Polsce.

H. F.

Z
poświęcenia
nowej placówki

